

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

S názvem

**SVOBODA PROJEVU A JEJÍ MEZE PODLE
ZVLÁŠTNÍ ČÁSTI TRESTNÍHO ZÁKONA**

Konzultant rigorózní práce: Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Vypracoval: Mgr. Martin Malůš

Únor, 2006

PROHLÁŠENÍ

Já, níže podepsaný **Mgr. Martin Malůš**, autor rigorózní práce na téma **Svoboda projevu a její meze podle zvláštní části trestního zákona**, prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.



OBSAH

1. Úvod.	6
2. Pojem svobody projevu	8
3. Zakotvení svobody projevu v ústavním pořádku ČR a v mezinárodních dokumentech	9
3.1 Zakotvení svobody projevu v ústavním pořádku ČR, Listina základních lidských práv a svobod.	10
3.2. Svoboda projevu v ostatních mezinárodních dokumentech.	15
3.2.1. Evropská úmluva o ochraně lidských práv	17
3.2.2. Charta základních práv Evropské Unie.	19
3.2.3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	21
3.2.4. Všeobecná deklarace lidských práv	23
3.3. Srovnání ustanovení zakotvujících svobodu projevu v jednotlivých dokumentech	23
4. Omezení svobody projevu podle zvláštní části trestního zákona.	26
4.1. Ochrana práv a svobod druhých.	28
4.1.1. Pomluva	29
4.1.2. Křivé obvinění.	35
4.1.3. Neoprávněné nakládání s osobními údaji.	38
4.1.4. Porušování tajemství dopravovaných zpráv.	41
4.1.5. Zneužívání záznamu na nosiči informací.	43
4.1.6. Zneužívání informací v obchodním styku.	44
4.1.7. Ostatní případy	45
4.2. Bezpečnost státu	46
4.2.1. Bezpečnost státu - vývoj právní úpravy.	46
4.2.2. Ochrana utajovaných skutečností	47
4.2.3. Zvláštní případy omezení svobody projevu v armádě	51
4.3. Veřejná bezpečnost	54
4.3.1. Zájem na předcházení zločinnosti - podněcování a schvalování trestného činu	54
4.3.2. Zájem na předcházení zločinnosti - nepřekažení a neoznámení trestného činu	57
4.3.3. Zájem na zachování veřejného pořádku.	60

4.3.4.	Ochrana státních orgánů - vývoj právní úpravy64
4.3.5.	Ochrana státních orgánů v současnosti66
4.3.6.	Zájem na zachování nezávislosti a nestrannosti soudů.68
4.3.7.	Křivá výpověď, nepravdivý znalecký posudek a křivé tlumočení72
4.4.	Ostatní případy omezení svobody projevu v zájmu bezpečnosti státu a veřejné bezpečnosti.76
4.4.1.	Hanobení a podněcování.76
4.4.2.	Podpora a propagace78
4.4.3.	Podpora a propagace fašismu a komunismu .	.80
4.4.4.	Ochrana bezpečnosti letadla a plavidla. .	.85
4.5.	Ochrana veřejného zdraví86
4.6.	Ochrana mravnosti.87
4.6.1.	Ohrožování mravnosti.88
4.6.2.	Ohrožování mravní výchovy mládeže90
5.	Závěr93
6.	Použitá literatura.97

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Deklarace	Všeobecná deklarace lidských práv
Charta	Charta základních lidských práv Evropské unie
Listina	Listina základních lidských práv a svobod
Občanský zákoník	Zákon č. 40/1964 Sb.
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Přestupkový zákon	Zákon č. 200/1990 Sb.
Sb.n.u.ÚS	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb.
Trestní zákon	Zákon č. 140/1961 Sb.
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

1. ÚVOD

Téma své rigorózní práce - **Svoboda projevu a její meze podle zvláštní části trestního zákona** - jsem si vybral především z toho důvodu, že se o problematiku lidských práv v návaznosti na trestní právo zajímám a svobodu projevu považuji za jedno z nejdůležitějších lidských oprávnění garantovaných a zároveň regulovaných platným právem. K výběru tohoto tématu mne vedlo také to, že diskuse a spory vztahující se k dané problematice jsou žhavým tématem současnosti.

Svobodu projevu nebo spíše výhody, které pro nás plynou z její ústavněprávní garance, jsme si zvykli vnímat jako něco naprosto samozřejmého. Uplatňování svobody projevu se tak stalo běžnou součástí všedního života. To je jen jasným a nezvratným důkazem toho, že naše společnost je natolik vyspělá, že respekt a úcta k občanským právům se stala běžným projevem demokratických režimů moderních zemí, mezi které Česká republika nepochybně patří.

Zrod svobody projevu sahá až do vzdálené minulosti. Poprvé byla v moderní historii svoboda projevu formulována za buržoazních revolucí na konci osmnáctého století. Její obsah a vnímání se však za tu dobu diametrálně změnil a její vývoj rozhodně není u konce, protože tak, jak se vyvíjí společnost, vyvíjí se i základní lidská práva a svobody.

Svoboda člověka a tedy i svoboda projevu a její aspekty však není absolutní. Při realizaci svobody projevu se může jedinec snadno dostat do konfliktu se zájmy jiných jedinců. Svoboda projevu je tak z tohoto úhlu pohledu mocným nástrojem, který vyvolává řadu sporů často končících v soudní síni.

Omezení svobody projevu proto plyne z více právních předpisů napříč právním řádem České republiky. To vše tak znamená jediné, a to, že svoboda projevu neznamená, že jedinec si může říkat "co chce," ale že musí respektovat platné právo

a meze, které jsou tímto platným právem svobodě projevu jedince vymezeny.

Jeden z nejvýraznějších souborů zákonných ustanovení omezujících výkon svobody projevu obsahuje zvláštní část trestního zákona. Význam ustanovení zvláštní části trestního zákona je především v tom, že jejich porušení znamená trestněprávní odpovědnost. Jak jsem již uvedl výše, svoboda projevu je omezena i jinými právními předpisy. Časté jsou případy, kdy hrubější porušení ustanovení jiných právních předpisů omezujících svobodu projevu, může vyústit právě v trestněprávní odpovědnost, která tak z tohoto pohledu může být vnímána jako nejzávažnější stupeň právní odpovědnosti.

Z tohoto důvodu je tedy žádoucí, aby si jedinec uvědomoval, že důsledky jeho jednání, které on může považovat za výkon svobody projevu, mohou skončit jeho pravomocným odsouzením za spáchání trestného činu.

Za úkol své rigorózní práce si kladu v první řadě vyložit samotný pojem svobody projevu, otázku jejího zakotvení v právním řádu České republiky a následně bych chtěl podrobně rozebrat omezení svobody projevu v rámci ustanovení zvláštní části trestního zákona a problémů, které v teorii a při aplikaci v praxi tato ustanovení činí.

2. POJEM SVOBODY PROJEVU

Svoboda projevu je jednou z nejstarších svobod, kterou si lidé vydobyli. Historicky poprvé byla svoboda projevu definována ve francouzské Deklaraci práv a svobod občana ze dne 26. srpna roku 1789.

Tehdejší tvůrci Deklarace, francouzské Národní shromáždění, v článku 11 prohlásili, že **svobodné sdílení myšlenek a názorů je jedním z nejcennějších práv člověka. Každý občan může proto svobodně mluvit, psát a tisknout cokoli s výjimkou zneužití této svobody v případech určených zákonem.**¹

I po více než 200 letech se vnímání hodnoty svobody projevu nezměnilo, a jak judikoval Evropský soud pro lidská práva, „svoboda projevu představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti, který je základním předpokladem pro pokrok společnosti jako celku a pro rozvoj každého jednotlivce.“²

Svobodu projevu lze realizovat mnoha způsoby. Přitom není rozhodující samotný účel projevu, ale projev sám, kterým se rozumí nejen projev slovní, ale jakékoliv chování jedince, kterým se navenek něco sděluje.

Svoboda projevu je podle Frederica Sudreho nevšedním právem především z toho důvodu, že je vedle svého vlastního rozměru jakožto lidského práva také právem, které je „nezbytné nebo naopak stojící v cestě při uskutečňování jiných práv“³. Svoboda projevu je například nutná k realizaci petičního práva a je obsažena také v právu sdružovacím nebo shromažďovacím. Petiční právo někdy bývá dokonce označováno jako zvláštní

¹ Beierová, B. a kol.: Kronika Lidstva, Fortuna Print, Bratislava 1992, str. 611.

² Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 1976 sp. zn. 1/1976/17/30, ve věci Handyside v. Spojené království

³ Sudre, F.: Právo lidských práv, MU Brno, 1997, str. 199.

kvalifikovaný případ svobody projevu.⁴ Výkon svobody shromažďování může zase posloužit jako prostředek k uplatnění svobody projevu.⁵ V této souvislosti hovoří Jan Filip o tzv. složených právech, tedy o právech, které se skládají z nejméně dvou elementárních samostatných práv.⁶

Nositelem svobody projevu je bezesporu každá fyzická osoba. Jsou zde zahrnuti jak občané, tak cizinci nebo apolití. Svoboda projevu byla do jisté míry přiznána také osobám právnickým.⁷

Svoboda projevu je svobodou jednotlivce. Frederic Sudre se však ve své knize Právo lidských práv zmiňuje o tom, že svoboda projevu je také „právem kolektivním, nebo spíše pospolitosti, jež dovoluje komunikovat s jinými.“⁸ Vymezení svobody projevu jakožto práva kolektivního je však problematické, protože se až příliš váže ke každému jedinci, který ji může realizovat nezávisle na ostatních.

Ve svobodě projevu můžeme rozlišit jednak „aspekt pozitivní - to znamená, že nositel ji může využít a zároveň je chráněn proti zásahu ze strany veřejné moci, a také aspekt negativní - jeho nositele nemůžeme k projevu v jakékoliv formě nutit.“⁹ Z toho všeho vyplývá, že pojem svobody projevu je velmi obsáhlý.

⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. II. ÚS 20/98.

⁵ K tomu srov. Rozsudek Krajského soudu v Brně spis. zn. 30 Ca 246/2000.

⁶ Srov. Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, MU Brno, 2001, str. 127.

⁷ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 5. 1990, sp. zn. 15/1989/175/231 ve věci Autronic AG vs. Švýcarsko, kde se uvádí, že ani právní status anonymní společnosti, ani komerční charakter jejích aktivit, ani povaha informací zveřejněných realizací svobody projevu nemohou zbavit společnost Autronic AG ochrany podle čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (tedy článku zakotvujícího právo na svobodu projevu - pozn. aut.).

⁸ Sudre, F.: Právo lidských práv, MU Brno, 1997, str. 199.

⁹ Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, MU Brno, 2001, str. 129.

3. ZAKOTVENÍ SVOBODY PROJEVU V ÚSTAVNÍM POŘÁDKU ČR A V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH

Historie ukázala, že pouhá prohlášení o nezbytnosti ochrany lidských práv a svobod nikdy příliš neovlivnila jejich vývoj a nikdy nezměnila skutečný stav, který v dané době panoval. Proto bylo v historii sepsáno několik významných mezinárodních dokumentů deklarujících lidská práva a v dnešní době je svoboda projevu garantována platným právem pravděpodobně každého vyspělého státu včetně České republiky.

3.1. ZAKOTVENÍ SVOBODY PROJEVU V ÚSTAVNÍM POŘÁDKU ČR, LISTINA ZÁKLADNÍCH LIDSKÝCH PRÁV A SVOBOD

Samotná Ústava ČR se blížeji problematice zakotvení a garance lidských práv nevěnuje. Model, který čeští zákonodárci zvolili a kterému se budu blížeji věnovat na následujících stránkách, je tak odlišný např. od modelu, který po rozdělení České a Slovenské federativní republiky zvolilo Slovensko.¹⁰

Listina základních lidských práv a svobod (dále jen "Listina") je součástí ústavního pořádku České republiky na základě čl. 3¹¹ a 112¹² Ústavy ČR. Navíc usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. byla Listina vyhlášena jako součást ústavního pořádku ČR. Byl tak potvrzen její status jakožto pramene práva v České republice.¹³ O významu Listiny, jakožto součásti právního řádu, svědčí i to, že ji někteří autoři považují za „nedílnou součást Ústavy České republiky.“¹⁴

¹⁰ Sloveňští zákonodárci zvolili odlišný model, když Listinu zapracovali přímo do znění Ústavy SR v téměř nezměněné podobě.

¹¹ Čl. 3 Ústavy ČR stanoví, že součástí ústavního pořádku ČR je i Listina základních lidských práv a svobod.

¹² Odst. 1 Čl. 112 Ústavy ČR stanoví, že ústavní pořádek České republiky tvoří tato Ústava, Listina základních lidských práv a svobod, ústavní zákony přijaté podle této Ústavy a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.

¹³ Srov. usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. I. ÚS 72/95.

¹⁴ Bertelmann, K.: K otázkám lidských práv a svobod, Právník, Praha 2001, str. 594.

Listina systematicky zařazuje svobodu projevu do politických práv. Chápe ji tedy jako prostředek k účasti jedince na politickém životě státu. Článek 17 Listiny tedy stanoví:

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

(3) Cenzura je nepřípustná.

(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

(5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Listina spojuje v prvním odstavci čl. 17 svobodu projevu s právem na informace. Takovou konstrukci někteří autoři nepovažují za příliš vhodnou. Karel Klíma zastává názor, že tímto ustanovením se možnost fyzické osoby orientovat v politickém životě „váže především na možnost a dostatek vstupních údajů k rozhodování.“¹⁵ Jan Filip k dané problematice dodává, že spojení svobody projevu s právem na informace má zásadní význam, protože „svoboda projevu je tak vlastně jejím zrcadlovým projevem.“¹⁶

Co se rozumí pojmem informace Listina nedefinuje. Podle některých názorů se podle čl. 17 Listiny musí jednat o informaci veřejnou, tedy informaci přístupnou neurčitému a

¹⁵ Klíma, K.: Ústavní právo, Praha 1999, str. 227.

¹⁶ Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, MU Brno, 2001, str. 127.

neomezenému okruhu subjektů.¹⁷ Podle Viktora Knappa je ve čl. 17 Listiny používán pojem informace ve dvojím smyslu. „Jednak se jím rozumí v odstavci 1 právo na pravdivou informaci, tedy právo na znalost, nebo-li na zprávu přinášející pravdivou informaci. V ostatních případech se ve čl. 17 hovoří jen o informaci jako zprávě, tedy o jakémsi médiu přinášejícím informace.“¹⁸ Marek Hanák však zastává jiný názor, když píše, že „Listina hovoří o informaci a nikoliv o jakékoliv zprávě.“¹⁹ Smysl tohoto dělení vidí v tom, že zpráva může být pravdivá či nepravdivá kdežto informace obsahuje a předpokládá určitou míru znalosti.

Čl. 17 odst. 1 Listiny je nutno považovat za obecnou normu, pod kterou lze zahrnout i případy specifické, jako je například čl. 15 Listiny zaručující svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby.

Svoboda projevu a právo na informace jsou konkretizovány v čl. 17 odst. 2 Listiny. Listina chápe svobodu projevu jako právo vyjadřovat svoje názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem. Z uvedeného vyplývá, především z formulace "nebo" že se jedná pouze o demonstrativní výčet. Nejsou tedy vyloučeny jiné způsoby vyjádření názoru.

Listina zdůrazňuje, že právo rozšiřovat své názory, jakožto nedílná součást svobody projevu, nemůže být omezena hranicemi státu. Člověk má tedy právo svůj projev adresovat zahraničnímu subjektu a svobodně též ze zahraničí informace přijímat. Na zasílané informace se však vztahují nejen omezení daná státem, odkud subjekt pochází, ale i omezení která vyžaduje stát, do kterého je informace směřována.

¹⁷ Hanák, M.: Právní záruky svobody projevu, Právní rádce 1/2001, Praha 2001, str. 32.

¹⁸ Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České Republiky, Komentář, II. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Praha 1999, str. 181.

¹⁹ Hanák, M.: Právní záruky svobody projevu, Právní rádce 1/2001, Praha 2001, str. 32.

V čl. 17 odst. 3 Listina naráží na pojem cenzury jakožto nepřipustného omezení svobody projevu. Už historicky první ustanovení o svobodě projevu v článku 11 francouzské Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 bylo inspirováno téměř všudypřítomnou cenzurou.

Pojem cenzury ani Listina ani žádný jiný platný právní předpis nedefinuje.²⁰ Dalo by se tedy na první pohled dovodit, že cenzurou podle odstavce 3 se rozumí její jakákoliv forma. Tak tomu ale není a není tedy pravda, že každý projev cenzury je automaticky nepřipustný. V této souvislosti hovoří Viktor Knapp o tzv. autocenzuře, která zahrnuje například „neuveřejnění článku v novinách a to jak článku externího, tak i interního autora, požadavek nakladatele na úpravu rukopisu knihy, kterou hodlá vydat atd.“²¹ Toto negativní vymezení cenzury má své logické opodstatnění. Pokud by totiž i tahle forma filtrování informací byla protiústavní, stavila by média do nelehké pozice, kdy „by bylo každé médium díky ústavnímu zákazu cenzury povinno zveřejnit všechny informace a materiály, které byly médiu poskytnuty.“²²

Nepřipustnou cenzurou je naopak zejména cenzura knih, veřejných mluvených projevů nebo projevů ve hromadných sdělovacích prostředcích prováděná státními orgány.

Ve znění čl. 17 odst. 4 Listiny je důležitý především fakt, že se zde možnost omezení svobody projevu redukuje pouze na omezení zákonem, nikoliv tedy předpisem nižší právní síly. Toto ustanovení je speciální ve vztahu k čl. 4 odst. 2

²⁰ Definicí cenzury obsahoval zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích, který v § 17 odst. 2 uváděl, že cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými prostředky.

²¹ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České Republiky, Komentář, II. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Praha 1999, str. 182.

²² Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 23.

Listiny, který stanoví, že meze základních lidských práv mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem.²³

Svobodu projevu je možno omezit jen za současného splnění dvou podmínek. Předně se musí jednat o omezení z důvodů taxativně v Listině vyjmenovaných, tedy jen pro ochranu práv a svobod druhých, dále pro bezpečnost státu, pro veřejnou bezpečnost a pro ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Druhou podmínkou omezení svobody projevu a práva na informace je nezbytnost takového omezení v demokratické společnosti. Omezení svobody projevu na základě čl. 17 odst. 4 Listiny se tak stává krajním opatřením, kterého se použije, pokud výsledku nelze dosáhnout jinak.

Další negativní vymezení svobody projevu a práva na informace obsahuje Listina v čl. 10 odst. 3 když stanoví, že **každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.** Jistou formu omezení práva na informace obsahuje čl. 13 Listiny formulací zásady, že **nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, at' již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.**

Ustanovení čl. 17 odst. 5 Listiny lze chápat jako jakousi „záruku práva na informace“²⁴ zaručenou fyzickým osobám v oblasti věcí veřejných. Povinnými subjekty jsou jednak

²³ Toto stanovisko zaujal i Ústavní soud ČR, když např. v nálezu spis. zn. Pl. ÚS 1/96 ze dne 19. listopadu 1996 ve věci návrhu skupiny poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky na zrušení obecně závazné vyhlášky č. 5/94 města Vysokého nad Jizerou ze dne 1. 8. 1994 o zákazu agitace a propagace KSČM a hnutí stran projevujících sympatie ke komunismu judikoval: Stanovení povinností cestou obecně závazné vyhlášky je možné jen na základě výslovného zákonného zmocnění. Pokud jde o zákaz něco činit ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, je to možné jen zákonem. V případě, že zákaz něco činit je současně formou zásahu do základních práv a svobod, je ho možné stanovit ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 2 jen zákonem a za podmínek, které Listina základních práv a svobod stanoví.

²⁴ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České Republiky, Komentář, II. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Praha 1999, str. 185.

státní orgány a jednak orgány územní samosprávy. Podmínky poskytování informací přiměřeným způsobem Listina neřeší a ponechává tak prostor pro zákonnou úpravu.

3.2. SVOBODA PROJEVU V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH

Podle znění článku 10 Ústavy ČR ve znění ústavního zákona č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky, ve znění pozdějších předpisů, jsou **vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu. Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného, použije se mezinárodní smlouva.**²⁵ Mezinárodní dokumenty jsou tedy po splnění Ústavou ČR stanovených předpokladů přímo aplikovatelné státními orgány a mají přednost před vnitrostátní úpravou, což je úprava odlišná např. od slovenského modelu.²⁶

V případě rozporu mezinárodní smlouvy s vnitrostátní úpravou je soud na území ČR povinen přímo aplikovat mezinárodní smlouvu a zároveň nechat kolidující ustanovení českého práva neaplikované. Jedná se o tzv. zásadu aplikační přednosti.

V této souvislosti poukazuje Michal Bartoň na skutečnost, že na základě čl. 10, může každý soud v ČR posuzovat soulad zákona a mezinárodní smlouvy o lidských právech. „Tím se zavádí do právního řádu ČR obdoba difúzního (rozptýleného) ústavního soudnictví, které je typické zejm. pro USA.“²⁷

Pokud však obecný soud aplikuje ustanovení mezinárodní smlouvy na úkor zákona, zůstává toto kolidující ustanovení

²⁵ Starší znění čl. 10 mělo následující znění: Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem. Tzv. euronovela č. 395/2001 Sb. tedy zrušila jakési privilegium mezinárodních smluv lidskoprávní povahy a k tehdejšímu zhruba 30 smlouvám došlo k jednorázové inkorporaci asi 1000 mezinárodních smluv.

²⁶ Podle čl. 11 zákona Slovenské národní rady č. 460/1992 Sb., Ústavy Slovenské republiky, může být Úmluva slovenskými státními orgány aplikována jen pokud zabezpečuje větší rozsah práv než domácí zákonodárství.

²⁷ Bartoň, M.: Novela ústavy a mezinárodní právo, Via Iuris 1/2002, Brno 2002.

nadále v platnosti, protože zrušení takového ustanovení může dojít v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy ČR jen rozhodnutím Ústavního soudu ČR.²⁸

Nutno ovšem podotknout, že názor Michala Bartoně byl publikován v roce 2002, tedy před vydáním významného nálezu Ústavního soudu ČR č. 403/2002 Sb. Tímto nálezem zamezil Ústavní soud ČR spekulacím, že by mohl mít obecný soud pravomoc posoudit soulad zákona a mezinárodní smlouvy o lidských právech. Podle názoru Ústavního soudu ČR nelze žádnou novelu Ústavy ČR (v tomto případě tzv. euronovelu č. 395/2001 Sb.) „interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.“

Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách považuje Ústavní soud za součást ústavního pořádku ČR s ohledem na ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR.²⁹ ve spojení s ustanovením čl. 95 odst. 2 Ústavy ČR³⁰ tak obecný soud nemá pravomoc posuzovat soulad vnitrostátní úpravy a smlouvy o lidských právech a základních svobodách. Je tak povinen věc předložit Ústavnímu soudu ČR. Jinak je v případě rozporu zákona a smlouvy o lidských právech soudce obecného soudu povinen na základě pravidla aplikační přednosti postupovat dle mezinárodní smlouvy.

Pravidlo aplikační přednosti však neplatí bez výjimky. Může nastat případ, kdy česká zákonná úprava je pro jedince příznivější než úprava obsažená v mezinárodní smlouvě. V tomto případě bude v souladu se zásadou aplikační přednosti podle čl. 10 Ústavy ČR použita mezinárodní smlouva, avšak v důsledku

²⁸ Čl. 87 odst. 1 Ústavy ČR: Ústavní soud rozhoduje o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem ČR.

²⁹ Čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR má následující znění: Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

³⁰ Čl. 95 odst. 2 Ústavy ČR má následující znění: Dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu.

zpětných odkazů obsažených v dané smlouvě bude nakonec přece jen aplikován vnitrostátní předpis.

Příkladem ustanovení umožňující takový postup je článek 53 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, který stanoví, že **„nic v této Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany nebo každou jinou Úmluvou, jíž je stranou.“**

V následující kapitole bych se chtěl krátce věnovat nejvýznamnějším mezinárodním dokumentům garantujícím svobodu projevu.

3.2.1. EVROPSKÁ ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV

Státy, které ztvrdily svým podpisem přijetí Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") se v první řadě snažily vytvořit právní instrument, který by byl založen na skutečné možnosti uplatnění práv a svobod a také na účinnosti jejich ochrany. Na základě této úvahy byl vytvořen systém soudních orgánů nezávislý na jednotlivých smluvních státech, který je oprávněn projednávat individuální stížnosti na porušení Úmluvou garantovaných práv a svobod.

Tímto se Úmluva stala jedinou mezinárodní smlouvou svého druhu, která jednotlivci poskytuje možnost soudní ochrany jeho práv a svobod před mezinárodními jurisdikčními orgány.³¹

V Československu vstoupila tato Úmluva v platnost 18. března 1992.³² Česká republika se ihned po svém vzniku

³¹ Jistou podobnost se systémem, který zavedla Úmluva, má bezesporu interamerický model zavedený Americkou úmluvou o ochraně lidských práv, která se stala na území Organizace amerických států (Organisation of American States) účinnou v roce 1978. Systém ochrany lidských práv podle Americké úmluvy byl ovlivněn evropským modelem. Zde ovšem chybí možnost jednotlivce přímo se obrátit na Interamerický soud pro lidská práva (obdoba Štrasburského soudu). Tato možnost přísluší pouze státům a Interamerické komisi pro lidská práva.

³² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

přihlásila ke členství v Radě Evropy a prohlásila, že se i nadále cítí být zavázána Úmluvou a jejími protokoly.

Článek 10 této úmluvy v odstavci 1 stanoví: **Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělováním povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.**

Odstavec 2 pak upřesňuje: **Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo jiných práv, zabránění úniku důvěryhodných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.**

Úmluva garantuje jak vnitřní svobodu jedince zastávat názory, tak informace a myšlenky přijímat a rozšiřovat. O formách tohoto rozšiřování se Úmluva dále nezmiňuje.

Ze znění čl. 10 odst. 1 Úmluvy vyplývá, že Úmluva stanoví omezení svobody projevu se zřetelem na stále vzrůstající význam moderních sdělovacích prostředků. Ústavní soud ČR k této problematice uvedl, že „právo na informace, jakož i právo tyto informace svobodně sdělovat, je tedy jednoznačným spojením práva a současně povinnosti (či odpovědnosti) zejména tisku, pravdivě, vyváženě a korektně informovat o otázkách důležitého veřejného zájmu.“³³

Subjekt má sice mimo jiné právo rozšiřovat informace bez zasahování státních orgánů, na druhou stranu však dává Úmluva státu možnost regulace televizního a rozhlasového vysílání a

³³ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. II. ÚS 435/01.

filmové produkce. To se může dít jen formou udělování povolení.

Druhý odstavec poukazuje především na povinnosti a odpovědnost oprávněného subjektu při realizaci svobody projevu. Proto jsou zde stanoveny podmínky, za jakých může být svoboda projevu omezena. Jedná se především o zájem na ochraně územní celistvosti státu, předcházení nepokojům a zločinnosti, zabránění úniku důvěrných informací nebo zájem na zachování autority a nestrannosti soudní moci.

Z hlediska omezení svobody projevu je také důležité znění čl. 16 Úmluvy, který dává možnost smluvním státům omezit politickou činnost cizinců na svém území ve větší míře než politickou činnost svých vlastních občanů.³⁴

3.2.2. CHARTA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE

U zrodu Charty základních práv Evropské unie (dále jen "Charta") byla snaha Evropské rady shrnout základní práva uznávaná v EU do jediného dokumentu. Konečný text Charty byl nakonec schválen Evropskou radou na summitu v Nice. Co se týká právní závaznosti Charty, je tato většinou chápána jako politická deklarace. Podle názoru Jiřího Grygara a s ohledem na čl. 51 Charty, který mimo jiné zmiňuje závaznost pro orgány EU, „má charta více než deklaratorní účinek“³⁵ Svě úvahy opírá Jiří Grygar o znění již zmíněného článku 51 Charty.³⁶

Svoboda projevu a právo na informace je v Chartě obsažena ve II. kapitole nazvané "Svobody" v článku 11, který má následující znění:

³⁴ Článek 16 Úmluvy má následující znění: Nic v člancích 10, 11 a 14 nemůže být považováno za bránící Vysokým smluvním stranám uvalit omezení na politickou činnost cizinců.

³⁵ Grygar, J.: Ochrana Základních práv v Evropské Unii, Praha 2001, str. 112.

³⁶ Znění čl. 51 odst. 1 Ustanovení této Charty jsou určena institucím a orgánům Unie s patřičným ohledem na zásadu subsidiarity a členským státům jen tehdy, když realizují právo Unie. Proto přitom musí respektovat práva, dodržovat zásady a prosazovat aplikaci v souladu se svými příslušnými pravomocemi.

odst. 2 Tato Charta nezakládá žádnou novou pravomoc či úkol Společenství nebo Unie, ani nemění pravomoci a úkoly definované Smlouvami.

1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky bez zasahování veřejných úřadů a bez ohledu na hranice.

2. Svoboda a pluralita médií je respektována.

Toto ustanovení navazuje na článek 10 Úmluvy. Z hlediska ochrany lidských práv zaručených Chartou je důležitý čl. 52 odst. 3 Charty, který stanoví, že **pokud tato Charta obsahuje práva, která odpovídají právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, smysl a rozsah těchto práv je stejný jako je v této Úmluvě.** Toto ustanovení však nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu. Z uvedeného tedy vyplývá, že Unijní právo nemůže omezit svobodu projevu více, než jak je to dovoleno Úmluvou.

Čl. 11 odst. 2 Charty opět zdůrazňuje svobodu médií. To v praxi znamená, že přesto, že článek 10 odst. 1 Úmluvy ve třetí větě umožňuje regulaci televizních a rozhlasových médií a filmových společností při získávání licence na vysílání a většina států má takovou regulaci zavedenu, do samotného vysílání a skladby programů ze strany státu zasahovat nelze.

Charta stejně jako Úmluva neobsahuje ustanovení o nepřipustnosti cenzury tak, jak je tomu v čl. 17 odst. 3 Listiny. Lze ale nepochybně dovodit, že např. zákaz otištění určitého článku v tisku by byl v rozporu s článkem 11 odst. 2 Charty jakožto zasahování do svobody a plurality médií. Evropský soud pro lidská práva však v tomto směru judikoval, že i předběžný zákaz otištění článku v novinách je možný a v souladu s Úmluvou, pokud je nezbytný v demokratické společnosti v zájmu ochrany národní bezpečnosti.³⁷

³⁷ Jednalo se o rozhodnutí ESLP ve věci *Observer a Guardian Newspapers Ltd. v. Spojené království* z 26. 11. 1991 v souvislosti se záměrem britských novin *Observer* a *Guardian* otisknout výňatky z knihy bývalého agenta MI 5 Petera Wrighta s názvem *Spycatcher*, kde se hovořilo o organizaci a metodách britské tajné služby MI 5 a byly uváděny údajně nezákonné praktiky této organizace, kdy zveřejněním těchto údajů by Wright porušil svou

Samotný článek 11 Charty žádné limity svobody projevu nestanoví. V tomto případě bude nutno aplikovat ustanovení čl. 52 odst. 1 Charty, který stanoví:

Jakékoli omezení výkonu práv a svobod uznaných Chartou musí být stanoveno zákonem a musí respektovat podstatu těchto práv a svobod. Omezení, podmíněná zásadou úměrnosti, mohou být učiněna pouze tehdy, pokud jsou nezbytná a skutečně plní cíle veřejného zájmu uznaného Unii nebo potřebu ochraňovat práva a svobody jiných.

Charta svůj vztah k ostatním mezinárodním dokumentům v oblasti lidských práv vymezuje v článku 53 nazvaném Úroveň ochrany.³⁸ Z toho lze usoudit, že zde autoři vymezili působnost Charty jakožto doplňkového dokumentu, jehož úkolem je pouze doplňovat a nikoliv konkurovat ostatním dokumentům na poli lidských práv, zejména pak Úmluvě a Listině.

3.2.3. MEZINÁRODNÍ PAKT O OBČANSKÝCH A POLITICKÝCH PRÁVECH

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen "Pakt") vstoupil v platnost pro tehdejší ČSSR společně s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech v roce 1976.³⁹

Článek 19 odst. 2 Paktu stanoví:

Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby.

povinnost mlčenlivosti. ESLP tedy na základě těchto skutečností shledal předběžný zákaz v souladu s Úmluvou, neboť byl nezbytný v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti. Poté, co byla kniha vydána v USA, pozbyl zákaz opodstatnění, neboť informace, na které se zákaz vztahoval, tak ztratily svoji důvěrnost.

³⁸ Čl. 53 Charty stanoví, že nic v této Chartě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo negativně ovlivňovalo lidská práva a základní svobody jak jsou uznány, ve svých patřičných oblastech aplikace, právem Unie a mezinárodním právem a mezinárodními smlouvami, jejichž je Unie, Společenství nebo všechny členské státy stranou, včetně Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a ústavami členských států.

³⁹ Vyhláška ministra zahraničí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Ze znění tohoto odstavce vychází také Úmluva o právech dítěte platná na našem území od 6. února 1991.⁴⁰ Znění čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nepochybně zrcadlí znění čl. 19 Paktu.⁴¹ Michal Bartoň ve své knize Svoboda projevu uvádí, že „vzhledem k formulaci Listiny, Úmluvy i Paktu ("každý") se lze domnívat, že by toto právo dětem náleželo i bez článku 13 Úmluvy o právech dítěte."⁴²

Meze svobody projevu jsou v Paktu stanoveny v čl. 19 odst. 3, který stanoví:

Užívání práv uvedených v odstavci 2 tohoto článku s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Může proto podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

- k respektování práv nebo pověsti jiných;
- k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.

Další omezení svobody projevu můžeme nalézt v článku 20 Paktu, který stanoví nepřípustnost válečné propagandy a nutnost zákazu projevu národní, rasové nebo náboženské nenávisti spočívající v podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí.⁴³

⁴⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

⁴¹ V čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je jen první slovo "každý" je nahrazeno slovem "dítě" a sousloví "podle vlastní volby" formulací "podle volby dítěte". Jinak je toto ustanovení totožné se zněním čl. 19 Paktu. Z uvedeného tedy vyplývá, že Úmluva o právech dítěte v tomto případě jen formálně deklaruje, že svoboda projevu náleží v plné šíři i dětem.

⁴² Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 27.

⁴³ Čl. 20 Paktu má následující znění: 1. Jakákoli válečná propaganda je zakázána zákonem.

2. Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávist, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.

3.2.4. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

Je třeba upozornit, že Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen "Deklarace") není součástí českého právního řádu, protože doposud nebyla ratifikována a tedy ani vyhlášena ve Sbírce zákonů ČR. Jedná se o dokument přijatý valným shromážděním OSN v roce 1948 v New Yorku.

Deklarace zakotvuje svobodu projevu do článku 19, který má následující znění:

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

Deklarace spojuje svobodu přesvědčení a svobodu projevu do jednoho článku. Blíže zde však nejsou specifikovány prostředky rozšiřování svobody projevu, a tedy i jejího výkonu.

Meze svobody projevu nejsou v článku 19 Deklarace nijak zakotveny, takže platí obecné ustanovení čl. 29 odst. 2 Deklarace, který stanoví, že ***každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.***

3.3. SROVNÁNÍ USTANOVENÍ ZAKOTVUJÍCÍCH SVOBODU PROJEVU V JEDNOTLIVÝCH DOKUMENTECH

V následující kapitole bych se rád zaměřil na srovnání ustanovení zakotvujících svobodu projevu v jednotlivých dokumentech.

Pakt, stejně jako Charta a Úmluva shodně uvádějí, že **"každý má právo na svobodu projevu"**, Listina spojuje svobodu projevu s **"právem na informace"** a Deklarace se **"svobodou**

přesvědčení." Deklarace k tomu doplňuje, že **"toto právo** (právo na svobodu přesvědčení a projevu) **nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení"**

V podstatě všechny dokumenty definují rozsah svobody projevu stejně, když garantují **"vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky bez ohledu na hranice"**. Listina používá místo pojmu myšlenky pojem **"ideje"**, Úmluva pak společně s Chartou garantuje **"právo zastávat názory"**.

Volba prostředků k uskutečňování svobody projevu je upravena v jednotlivých dokumentech rozdílně. Úmluva stejně jako Charta se o prostředcích nezmiňuje vůbec, Listina stanoví, že **"svobodu projevu (a právo na informace) lze realizovat slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem"**. Širší výčet příkladů obsahuje Pakt, který mimo způsoby definované Listinou přidává **"umění"** jakožto prostředek realizace svobody projevu. Listina však pojem umění zmiňuje v ustanovení čl. 15 odst. 2.⁴⁴ V tomto případě se jedná o speciální ustanovení ve vztahu k článku 17 Listiny a platí tak zásada *lex specialis derogat lex generalis*. Lze tedy usoudit, že Pakt chápe pojem svoboda projevu širěji než Listina.

Deklarace pak stanoví, že svobodu projevu lze realizovat **"jakýmkoliv prostředky"**. Všechny dokumenty se shodují v tom, že svoboda projevu musí být vykonávána **"bez ohledu na státní hranice"**.

Jen Úmluva stanoví, že svoboda projevu se realizuje bez **"zasahování státních orgánů"** a ve stejné souvislosti hovoří Charta o právu na svobodu projevu **"bez zasahování veřejných úřadů"**.

Všechny dokumenty deklarují, že svobodu projevu lze ve vnitrostátním právu omezit toliko **"na základě zákona"**.⁴⁵ Stejně

⁴⁴ Čl. 15 odst. 2 Listiny zaručuje svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby.

⁴⁵ K tomu srov. např. nález Ústavního Soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 1/96.

tak všechny dokumenty podmiňují omezení svobody projevu jeho **"nutností"** (přesně tak to stanoví Pakt). Listina stejně jako Úmluva hovoří o **"nezbytnosti takových omezení v demokratické společnosti"**. Charta pak podmiňuje omezení svobody projevu **"zásadou úměrnosti a nezbytnosti"**.

Výčet zájmů, pro které je možno omezit svobodu projevu, je v jednotlivých dokumentech stanoven značně rozdílně. Všechny dokumenty se shodují jen v tom, že svobodu projevu je možno omezit **"v zájmu ochrany práv a svobod jiných"**. Na první pohled je však výčet zájmů nejširší v Úmluvě, která v čl. 10 odst. 2 stanoví, že omezit svobodu projevu lze z důvodů ochrany **"zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných zabránění úniku důvěrných informací a zachování autority a nestrannosti soudní moci."**

K tomu ještě Úmluva přiznává státům možnost udělovat povolení rozhlasovým, televizním a filmovým společnostem (čl. 10 odst. 1) a také omezit politickou činnost cizinců (čl. 16).

Listina obsahuje obdobný výčet, nicméně nezmiňuje možnost omezení v zájmu zachování nestrannosti a autority soudní moci, zabránění úniku důvěrných informací a předcházení nepokojům a zločinnosti.

Deklarace hovoří obecně o omezení svobody projevu v zájmu **"morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti."** Obdobně definuje možnost omezení Pakt. Deklarace v článku 29 odst. 3 stanoví, že výkon práv nesmí být v rozporu s **"cíli a zásadami Organizace spojených národů"**, Charta umožňuje omezení svobody projevu jen pokud **"skutečně plní cíle veřejného zájmu uznaného Unií."**

4. OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU VE ZVLÁŠTNÍ ČÁSTI TRESTNÍHO ZÁKONA

Tradiční liberalistické pojetí svobody projevu je založeno na její koncepci jakožto subjektivního práva veřejnoprávní povahy, „kterému odpovídá povinnost každého a především státu aby nikomu ve vyjadřování jeho názorů nebránil.“⁴⁶ Praxe však dávno ukázala, že toto liberalistické pojetí je utopií, které v sebedokonalejší demokracii nemůže fungovat a nemůže být plně uplatňováno.

Ústavně zaručené právo vyjadřovat své názory (čl. 17 odst. 2 Listiny) bez ohledu na případně možné omezení zákonem (čl. 17 odst. 4 Listiny) je již obsahově omezeno právy jiných, ať již tato práva plynou jako ústavně zaručená z ústavního pořádku české republiky či z jiných omezení daných zákonem a chránících celospolečenské zájmy či hodnoty. „Vybočí-li publikovaný názor z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, ztrácí charakter korektního úsudku (zprávy, komentáře) a jako takový se zpravidla ocitá již mimo meze ústavní ochrany.“⁴⁷

Je nepochybné, že výkon svobody projevu se může snadno dostat do konfliktu s mnoha právem chráněnými zájmy. Tyto zájmy jsou často chráněny také trestním právem. Jak poukazuje Bohumil Repík, dojde-li při výkonu svobody projevu ke konfliktu se zájmem chráněným trestním zákonem, „hierarchii těchto práv popř. zájmů zpravidla nelze stanovit abstraktně přímo v zákoně, ale jen na základě hodnocení konkrétních okolností případu.“⁴⁸

Svoboda projevu je svým obsahem, významem a stupněm právní ochrany na stejné úrovni jako rovnoprávnost občanů bez ohledu

⁴⁶ Herczeg, J.: Meze svobody projevu, Praha 2004, str. 9.

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. III. ÚS 359/96.

⁴⁸ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Trestní právo 7-8/2002, Ostrava 2002, str. 47.

na jejich národnost, rasu, třídní či náboženskou příslušnost. Dojde-li v konkrétním případě k tomu, že některé z garantovaných práv či svobod na straně obviněného se střetne se stejně garantovaným právem či svobodou na straně jiných osob, je třeba, aby rozhodnutí soudu v takovém případě bylo vyvážené a aby do sféry práv a svobod obviněného zasahovalo jen v případě, jestliže to je skutečně nutné. Současně je zcela nezbytné, aby k takovému zásahu ze strany soudu či jiného orgánu státní moci došlo pouze v mezích zákona, tedy na základě zákonem stanovených podmínek a předpokladů.⁴⁹

Obecně lze říci, že podkladem pro hodnocení směru a účelu projevu a jeho dopadu ze strany soudu nemůže být jen ta část projevu, v níž obžaloba shledává trestný čin, „nýbrž jest přihlížeti i k okolnostem projev podmínivším a doprovázejícím, obzvláště k jiným - předchozím nebo následujícím - projevům, pokud se týče částem celkového projevu, jsou-li alespoň ve vnitřní souvislosti s pozastaveným projevem nebo s jeho částí.“⁵⁰ Předmětný výrok, který je sám o sobě považován závadný, může totiž pozbyt (a stejně tak výrok sám o sobě nezávadný zase nabýt) protiprávní povahy předchozími nebo dalšími výroky, vztahují-li se alespoň částečně k předmětnému výroku. S touto otázkou se musí soud při projednávání trestní věci, jež se vztahuje k problematice omezení svobody projevu, vždy vypořádat.

Listina deklaruje v čl. 17 odst. 4, že svobodu projevu lze omezit jen z důvodu ochrany práv a svobod druhých, pro bezpečnost státu, pro veřejnou bezpečnost a pro ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 337/2002.

⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. Zm I 695/28.

V následujících kapitolách se budu věnovat omezení svobody projevu z těchto důvodů tak, jak je zakotvuje české trestní právo. Základním zákonem na tomto úseku je zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen "trestní zákon"), který obsahuje mnoho skutkových podstat trestných činů, které první nauka označuje jako tzv. verbální trestné činy,⁵¹ tedy trestné činy, které je možno spáchat slovním projevem.

Účelem trestního zákona, jak vyplývá z jeho ustanovení § 1, je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Toto ustanovení tak tvoří základní výkladové pravidlo mimo jiné i pro poskytování trestněprávních limitů svobody projevu.⁵²

4.1 OCHRANA PRÁV A SVOBOD DRUHÝCH

Ochrana práv a svobod druhých je z pohledu jedince asi nejvýznamnějším souborem práv, který může být realizací práva na svobodu projevu ohrožen. Jak uvádí Jurij Černjak, „ochrana lidské cti a důstojnosti jednotlivce je jednou z nejdůležitějších úloh demokratického státu.“⁵³

Jedná se především o soubor práv garantovaných čl. 10 Listiny, tedy právo každého na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochrany jeho jména (čl. 10 odst. 1 Listiny). Stejně tak má podle odst. 2 čl. 10 Listiny každý právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a dále podle odst. 3 na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

⁵¹ Tento pojem jakožto označení určité skupiny trestných činů, pro které je charakteristické právě to, že je se jich pachatel může dopustit verbálním jednáním, nalezneme např. v usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 6 Tz 107/98.

⁵² K tomu blíže usnesení Vrchního soudu v Olomouci spis. zn. 4 To 85/98.

⁵³ Černjak, J.: K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, 2005.

Čl. 10 odst. 1 Listiny je podle názoru Viktora Knappa speciálním ustanovením ve vztahu k čl. 7 Listiny, který obecně stanoví nedotknutelnost osoby a jejího soukromí.⁵⁴

Subjektem ochrany je podle dikce čl. 10 Listiny "každý". Tím se myslí především osoby fyzické. Nicméně z formulace některých práv vyjmenovaných v tomto ustanovení je nepochybné, že mohou náležet i osobám právnickým jako např. právo na zachování dobré pověsti nebo jména. To, jak velký důraz klade právní řád České republiky na ochranu osobnostních práv, je patrné z množství právních předpisů České republiky, které se dané problematice úpravy osobnostních práv věnují.⁵⁵

4.1.1. POMLUVA

Trestní zákon obsahuje několik ustanovení, které se vztahují na případy ochrany osobnostních práv při realizaci svobody projevu.

Významným ustanovením trestního zákona upravujícím trestněprávní postih zneužití svobody projevu na úkor ochrany osobnosti je ustanovení § 206 trestního zákona definující trestný čin pomluvy. V dřívějších úpravách a odborné literatuře byl tento trestný čin nazýván urážkou na cti.⁵⁶

Ustanovení § 206 trestního zákona garantuje trestněprávní ochranu stejných práv, jako čl. 10 odst. 1 a odst. 2 Listiny. Trestného činu pomluvy se dopustí ten, kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů a to zejména jej poškodit v zaměstnání,

⁵⁴Knapp, V.: in Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České Republiky, Komentář, II. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Praha 1999, str. 76.

⁵⁵ Např. § 11 a násl. Občanského zákoníku, §§ 10 a 11 tiskového zákona (zák. č. 302/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů) nebo § 35 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání (zák. č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů).

⁵⁶ K tomu srov. § 487 zákona č. 117/1852 Řz., trestní zákon o zločinech přečinech a přestupcích, který na našem území platil až do 1. 8. 1950, kdy nabyl účinnosti zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, který definoval pomluvu v ustanovení § 189.

narušit jeho rodinné vztahy a nebo mu způsobit jinou vážnou újmu.

Předmětem útoku trestného činu pomluvy může být jen fyzická osoba a to zásadně jen jednatel. Ochrana podle tohoto ustanovení se nevztahuje na kolektivy, instituce, úřady nebo právnické osoby.⁵⁷

Po subjektivní stránce se vyžaduje, aby pachatel věděl o nepravdivosti rozšiřovaného údaje a byl srozuměn s tím, že jím může ve značné míře ohrozit jiného u spoluobčanů. Podle původního znění tohoto ustanovení bylo požadováno, aby pachatel přímo věděl o nepravdivosti rozšiřovaného údaje a byl tedy vyžadován přímý úmysl.⁵⁸ Naproti tomu pro následek předpokládaný v tomto ustanovení postačoval i úmysl nepřímý.⁵⁹

Po novele trestního zákona provedené zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, však postačuje po subjektivní stránce pouhé srozumění, tedy nepřímý úmysl.

Nepřímý úmysl pachatele se vyžaduje i ve vztahu k možnosti rozšíření nepravdivého údaje o jiném. Otázkou zavinění se bude soud zabývat zejména v případech, kdy je sporné, zda pachatel tuto možnost předvídal např. posláním urážlivého dopisu adresovaného napadenému.⁶⁰ Nemůže totiž jít k tíži osoby

⁵⁷ Jak judikoval Nejvyšší soud Československé republiky v rozhodnutí spis. zn. Zm I 705/28, výtky projevené povšechně proti souboru osob – na příklad proti tajemníkům politické strany a jejím organizacím, – lze stíhat jako urážky na cti jednotlivců náležejících k tomuto souboru jen potud, pokud byly míněny jako urážka těchto jednotlivců a pokud jim tak bylo též lze rozumět. (...) S tohoto hlediska jest říci, že v takových povšechných projevech podle stávajících názorů spatřuje se projev jednotlivci ubližující jen, má-li projev jistý znatelný věcný vztah k osobě jednotlivcové, čemuž bude tak zpravidla, vztahuje-li se projev na okruh osob početně poměrně úzký, přesně vytyčený, kde osobnost jednotlivce neustupuje naprosto do pozadí. Stejně stanovisko zaujal Nejvyšší soud Československé republiky v urozhodnutí spis. zn. Zm I 295/29 a spis. zn. Zm I 526/26.

⁵⁸ Před účinností novely trestního zákona, zákona č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, mělo ustanovení § 206 trestního zákona následující znění: Kdo o jiném sdělí údaj, o němž ví, že je nepravdivý a způsobí značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, a tím: a) poškodí ho v zaměstnání, b) naruší jeho rodinné vztahy, nebo c) způsobí mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu Slovenskej socialistickej republiky spis. zn. 6 Tz 34/82: Pri trestnom čine ohovárania v zmysle § 206 Tr. zák. sa po subjektívnej stránke vyžaduje, aby páchatel vedel o nepravdivosti rozširovaného údaj a o tom, že ním môže v značnej miere ohroziť vážnosť iného u spoluobčanov. Nepostačuje, aby páchatel mal v tomto smere len eventuálny úmysel. (...) Naproti tomu pre následek predpokladaný v tomto ustanovení postačuje aj eventuálny úmysel.

⁶⁰ K tomu srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm I 727/28.

sdělující nepravdivý údaj situace, kdy při sdělení nepravdivého údaje osobě, již se tyto údaje týkají, se třetí osoba k tomuto údaji dostane svévolně anebo se souhlasem napadeného, avšak bez vědomí autora nepravdivého údaje. Od autora nepravdivého údaje totiž nelze právoplatně očekávat, že by o vzniku takovéto situace mohl předem vědět.

Trestného činu pomluvy se však dopouští nejen první původce urážlivého projevu, ale i každý, kdo jej dále rozšiřuje, za předpokladu, že si je vědom urážlivé povahy tohoto útoku a následků, které může svým jednáním způsobit. Taková osoba se tedy nemůže odvolávat na skutečnost, že původcem urážlivých sdělení byl někdo jiný a on sám údaje pouze rozšiřoval.⁶¹

Z logiky věci tedy vyplývá, že aby urážlivé sdělení mohlo vyvolat následky vyjmenované v ustanovení § 206 trestního zákona, je nutné, aby se s jeho obsahem seznámil jiný subjekt odlišný od napadeného. Pokud by byl nepravdivý údaj sdělen pouze osobě, které se tento údaj týká, nemohl by způsobit následky vyjmenované v § 206 odst. 1 a nebyly by tak naplněny formální znaky tohoto trestného činu.

Trestní zákon sice mluví v ustanovení § 206 odst. 1 doslova o "způsobivosti údaje značnou měrou ohrozit vážnost napadeného u jiných spoluobčanů," neznamená to však, že by pro naplnění formálních znaků tohoto trestného činu bylo zapotřebí, aby se s nepravdivým údajem seznámilo více lidí. Postačí, aby se z obsahem nepravdivého údaje seznámila jediná osoba odlišná od napadeného.⁶²

Sporné se mohou zdát situace, kdy se formou stížnosti, petice nebo jiných podnětů stěžovatel obrací na příslušné orgány, přičemž jeho podnět má vlastnosti a může vyvolat

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. Zm I 663/26.

⁶² Čemjak, J.: K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, 2005.

následky předvídané ustanovením § 206 trestního zákona. V tomto případě bylo až do 31. 12. 2005 nutno vycházet z vyhlášky vlády ČSSR č. 150/1958 Sb., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících,⁶³ kde se v § 1 odst. 3 stanovilo, že vůči stěžovatelům nesmí být činěny přímé ani nepřímé zákroky proto, že podali stížnost.

Jak poukazuje Jurij Černjak, toto ustanovení se dalo odůvodnit tím, že stížnost, oznámení nebo podnět je vždy podán právě v „prostředí oprávněném věc řešit, řízení o tom není veřejné a mělo by tak být vyloučena situace, že sdělením nepravdivého údaje obsaženého ve stížnosti by mohl být napadený jakýmkoliv způsobem ohrožen na právech chráněných v ustanovení § 206 trestního zákona.“⁶⁴

Předpokládá se totiž, že napadenou osobu během prošetřování a objasňování došlého upozornění, podnětu k řešení nebo žádosti o objasnění nic neohrožuje, a pokud by toto podání bylo prošetřeno objektivně a nezaujatě, byl by nepravdivý údaj buď zjištěn anebo alespoň nepotvrzen. Podání by bylo v tom případě odloženo bez jakýchkoliv následků pro napadeného. „Pokud by však ke stíhání napadené osoby došlo, nemohlo by to jít k tíži autora podání, nýbrž k tíži orgánu, který došlé podání neprověřil dostačujícím způsobem.“⁶⁴

Dnes problematiku vyřizování stížností řeší ustanovení § 175 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu. Zde se v odst. 2 stanoví, že podání nesmí být stěžovateli na újmu, přičemž odpovědnost za trestný čin nebo správní delikt není tímto ustanovením dotčena. Otázkou zůstává, jak bude správní orgán postupovat v případě, kdy má zato, že stěžovatel obsahem své stížnosti naplnil skutkovou podstatu trestného činu pomluvy dle ustanovení § 206 trestního zákona. Zákon výslovně zakazuje

⁶³ Tato vyhláška byla zrušena nařízením vlády č. 370/2005 Sb., kterým se ruší vládní vyhláška č. 150/1958 Sb., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících.

⁶⁴ Černjak, J.: K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, 2005.

činit jakékoliv restriktivní úkoly vůči stěžovateli pro jeho stížnost, „to však neznamená, že správní úřad nebude přesně a přísně plnit své povinnosti z obavy, aby takový postup nebyl vykládán jako msta za podanou stížnost.“⁶⁵

Text ustanovení § 206 trestního zákona zdůrazňuje také to, že musí jít o sdělení nepravdivého údaje a tento údaj musí být schopen přivodit následky v ustanovení § 206 vyjmenované. Pokud totiž sdělovaný údaj není schopný tyto následky přivodit, nedojde k naplnění formálního znaku trestného činu pomluvy. Na druhou stranu však skutečnému ohrožení dojít nemusí. Postačí, že informace je k tomu způsobilá. To je třeba posoudit podle okolností každého konkrétního případu. Nepravdivý údaj však není údaj o něčem, k čemuž sice někdy před lety došlo, ale pak to z právního hlediska zaniklo. Z toho důvodu nebude nepravdivou například informace o tom, že byl někdo odsouzen za spáchání trestného činu i přes to, že odsouzení již bylo zahlazeno.

Je třeba si na tomto místě uvědomit základní rozdíl mezi pojmy pomluva a kritika. Zatímco pojmovým znakem pomluvy ve smyslu ustanovení § 206 trestního zákona je její nepravdivost, kritikou může být i šíření pravdivých informací a jako takové nemůže naplnit skutkovou podstatu trestného činu pomluvy a to ani v případě, že by šíření takového údaje mohlo vyvolat následky uvedené ve skutkové podstatě tohoto trestného činu.⁶⁶

⁶⁵ Ondruš, R.: Správní řád, nový zákon z důvodovou správou a poznámkami, Linde, Praha 2005, str. 497.

⁶⁶ Této problematice se blíže věnuje nálezný Ústavního soudu ČR spis. zn. I. ÚS 367/03, v souvislosti s problematikou ingerence státu do sporů plynoucích z šíření údajů, které mohou způsobit újmu jiným. Ústavní soud ČR konstatoval, že stát akceptuje, že jeho mocenský zásah do svobody projevu, za účelem ochrany dobrého jména jiných občanů, by měl přijít subsidiárně, tedy pouze tehdy, pokud nelze škodu napravit jinak. Škodu lze napravit jinak než zásahem státu, např. užitím přípustných možností k oponování kontroverzních a zavádějících názorů. Tak lze často minimalizovat škodlivý následek sporných výroků mnohem efektivněji, než cestou soudního řízení.

Mezi kritikou a urážkou je však vratká hranice a „úmysl kritizovati nevylučuje skutkovou podstavu urážky na cti, jakmile obsah kritiky dodává ráz urážlivý“⁶⁷

Objevují se však názory, podle kterých zásahy do hodnot chráněných ustanovením § 206 trestního zákona musí být hodnoceny vždy individuálně a orgány činné v trestním řízení musí vždy odlišovat neoprávněný zásah do těchto hodnot učiněný vůči „řádovému jednotlivci od oprávněné kritiky osob veřejně činných, i když kritika na adresu těchto osob se může jevit jako hanlivá, nepravdivá a neobjektivní.“⁶⁸

Je při tom zapotřebí mít na paměti, že čím více je osoba veřejně známá a veřejně činná, tím více lze tolerovat zveřejňování i nepravdivých kritických informací o ní a „nelze souhlasit s možností trestního stíhání těch, kdo měli odvahu takovouto kritiku na adresu veřejně činných osob pronést, pokud veřejně činné osoby měly odvahu své funkce zastávat.“⁶⁹ Touto problematikou se blíže zabýval i Ústavní soud ČR⁷⁰ a Nejvyšší soud ČR⁷¹

Jak jsem již dříve uvedl, ustanovení § 206 trestního zákona chrání lidskou čest a důstojnost. Tato ochrana je však také zaručena v ustanovení § 11 občanského zákoníku.⁷² Dle názoru Jurie Černjaka může použití § 206 trestního zákona přicházet v úvahu pouze v případě, „kdy ochrana občanské cti a lidské důstojnosti v rámci § 11 občanského zákoníku se jeví

⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm I 512/25.

⁶⁸ Černjak, J.: K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, 2005.

⁶⁹ Černjak, J.: K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, 2005.

⁷⁰ V nálezu spis. zn. I. ÚS 367/03 Ústavní soud ČR vyslovil názor, že lze obecně konstatovat, že osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj., musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané. Důvod tohoto principu je dvojitý. Jednak se tím podporuje veřejná diskuze o veřejných věcech a svobodné utváření názorů. Co největší bohatost diskuze o věcech veřejných by měla být státní mocí regulována jen v míře nezbytně nutné.

⁷¹ V usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 873/2002 tento soud konstatoval, že osoba, která najde odvahu zastávat funkce v systému místní samosprávy, musí také najít odvahu čelit kritice někdy i málo věcné, nekonkrétní, přičemž je nutno najít správné postoje a nelze souhlasit s řešením podobných problémů prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení.

⁷² § 11 občanského zákoníku má následující znění: Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.

jako zjevně nedostačující s ohledem na všechny skutečnosti a okolnosti případu.“⁷³ Pokud nebezpečnost jednání pachatele nedosáhne intenzity, požadované trestním zákonem, bude na místě zvážit, zda nebude vhodnější jeho čin kvalifikovat jako přestupek podle § 49 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona.⁷⁴

Za spáchání trestného činu pomluvy hrozí pachateli až jeden rok vězení. Trest až na dvě léta nebo zákaz činnosti hrozí pachateli podle § 206 odst. 2 trestního zákona v případě, že spáchá trestný čin pomluvy tiskem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

4.1.2. KŘIVÉ OBVINĚNÍ

Speciálním k ustanovení § 206 trestního zákona je ustanovení § 174 trestního zákona definující trestný čin křivého obvinění. Toto ustanovení opět souvisí s ochranou práv podle čl. 10 Listiny, zejména odst. 1.

Někteří autoři podřazují tento trestný čin vzhledem ke svému zařazení v trestním zákoně (hlava třetí - trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, oddíl šestém - jiná rušení činnosti státního orgánu) pod příklady omezení svobody projevu v souvislosti se zájmem na ochraně bezpečnosti státu a veřejné bezpečnosti.⁷⁵ Jak však poukazuje Stanislav Rizman, objektem tohoto ustanovení je i „zájem na ochraně občanů před lživými útoky na jejich práva, svobodu a čest.“⁷⁶

Trestné je podle ustanovení § 174 trestního zákona lživé obvinění jiného z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání. Jednání musí spočívat v úmyslném obvinění určité konkrétní osoby, které je schopno přivodit trestní

⁷³ Černjak, J.: K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, 2005.

⁷⁴ Podle ustanovení § 49 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona se tohoto přestupku dopustí ten, kdo jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch.

⁷⁵ K tomu srov. Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 111.

⁷⁶ Rizman, S.: in Šámal, P. - Púry, F. - Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář - II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1041.

stíhání. K individualizaci osoby postačí, aby byly uvedeny takové okolnosti, na základě kterých je možno osobu identifikovat. Křivé obvinění může směřovat i vůči více osobám.⁷⁷ Forma tohoto obvinění není rozhodná. Může jít o obvinění provedené jak ústně tak písemně.

Důležité je, že na rozdíl od trestných činů dle ustanovení § 175 a § 175a trestního zákona postihující křivou svědeckou výpověď, nepravdivý znalecký posudek a křivé tlumočení, není nutné, aby tento závadný projev byl učiněn vůči soudu nebo orgánu činnému v trestním řízení. Křivé obvinění může být provedeno i oznámením jiným orgánům nebo jeho uveřejněním např. v novinách. Rozhodné bude, že pachatel jednal s úmyslem, aby se křivé obvinění dostalo do rukou orgánů činných v trestním řízení a mohlo se stát podnětem k zahájení trestního stíhání křivě obviněného, nebo byl alespoň z touto eventualitou srozuměn.

Od ustanovení § 175 a 175a se trestný čin liší také tím, že zde není omezen okruh možných pachatelů na svědky, znalce nebo tlumočníky, ale trestného činu křivého obvinění podle ustanovení § 174 trestního zákona se může dopustit každý a to i osoba uplatňující vlastní obhajobu v trestním řízení.

Oznámí-li pachatel orgánům činným v trestním řízení vědomě nepravdivý údaj, na základě kterého je zahájeno trestní stíhání proti jinému, naplňuje formální znaky trestného činu křivého obvinění podle ustanovení § 174 trestního zákona. „Pokud však takový údaj dále opakuje před vyšetřovatelem v rámci trestního stíhání, naplňuje formální znaky trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle

⁷⁷ Rizman, S.: in Šámal, P. – Půry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1041.

ustanovení § 175 trestního zákona.⁷⁸ Z toho vyplývá, že vícečinný souběh těchto trestných činů je možný.

Časté budou jistě situace, kdy trestní stíhání osoby obviněné jinou osobou ze spáchání trestného činu skončí jinak než vydáním odsuzujícího rozsudku. V tomto případě však není možné automatické požití ustanovení § 174 trestního zákona. To proto, že i když se nepodaří orgánům činným v trestním řízení prokázat vinu tomu, kdo byl jinou osobou za pachatele označen, není tato skutečnost sama o sobě dostatečným důkazem o tom, že obvinění bylo křivé a že bylo vedeno s úmyslem stíhat nevinného.⁷⁹

Nelze totiž bez dalšího vyslovit názor, že skutek u kterého nebylo nade vší pochybnost prokázáno, že se stal a v důsledku toho byla osoba obviněná z jeho spáchání v souladu se zásadou *in dubio pro reo* zproštěna obžaloby, se v důsledku toho nade vší pochybnost nestal.

V tomto případě je opět namístě použití zásady *in dubio pro reo* i ve prospěch osoby, která obvinění vznesla, vůči jejímu eventuálnímu obvinění ze spáchání trestného činu podle ustanovení § 174 trestního zákona.⁸⁰ Soudní judikatura v tomto směru doplňuje, že při posuzování viny pachatele trestného činu křivého obvinění podle ustanovení § 174 trestního zákona se nestačí zabývat pouze otázkou, zda osoba, kterou obvinil, skutečně spáchala trestný čin, případně jestli byla pro toto obvinění stíhaná a odsouzená. Orgány činné v trestním řízení musí zároveň prokázat, že pachatel trestného činu křivého

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. 6 Tz 15/87.

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. IV. ÚS 485/01.

⁸⁰ V nálezu Ústavního soudu ČR spis. zn. IV. ÚS 485/01 se stanoví, že nerespektování zásady *in dubio pro reo* v těchto situacích pak ve svých důsledcích představuje i porušení principů právního státu, založeného na účtě k právům a svobodám člověka a občana. Přiznání nedůvodně vysoké míry nebezpečnosti jednání, které takovýto stupeň zjevně nedosahovalo, pak představuje i porušení čl. 39 Listiny.

obvinění podle ustanovení § 174 trestního zákona, si byl vědom toho, že nepravdivě obviňuje jinou osobu.⁸¹

Jak dále judikoval Ústavní soud ČR, je z ustanovení § 174 trestního zákona zřejmé, že subjektivní stránka skutkové podstaty tohoto trestného činu je vybudována na úmyslu ve vztahu přivodit druhému trestní stíhání na základě lživého obvinění. To znamená, že stěžovatel musí chtít jiného lživě obvinít z trestného činu nebo si musí být alespoň vědom toho, že jiného lživě obviňuje z trestného činu, a být alespoň srozuměn s tím, že v důsledku jeho obvinění může být jím obviněná osoba trestně stíhána.⁸² Přitom „lživě obvinít znamená vědomě objektivně nepravdivě informovat o skutkových okolnostech, tedy o tom, kdy, kde a jak měl být trestný čin spáchán a kdo je pachatelem.“⁸³ I Jiří Rod zastává názor, že podmínkou k naplnění skutkové podstaty podle ustanovení § 174 trestního zákona jsou záměrné nepravdy uváděné oznamovatelem trestného činu a nikoliv informace o jejichž pravdivosti je subjektivně přesvědčen.⁸⁴

Při odsouzení pro spáchání trestného činu křivého obvinění podle ustanovení § 174 trestního zákona hrozí pachateli až tři léta vězení. Pokud však svým jednáním způsobí pachatel značnou škodu nebo jiný zvláště závažný následek, hrozí pachateli trest odnětí svobody tři až osm let.

4.1.3. NEOPRÁVNĚNÉ NAKLÁDÁNÍ S OSOBNÍMI ÚDAJI

Trestní zákon, na rozdíl od většiny zahraničních právních úprav, až do 10. 11. 1993, kdy nabyl účinnosti zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, neposkytoval ochranu před neoprávněným nakládáním s osobními

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR spis. zn. Tzv 28/90.

⁸² Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. I. ÚS 401/98.

⁸³ Rizman, S.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1041.

⁸⁴ Rod, J.: Oznamení trestné činnosti, poškozený v trestním řízení, ASPI 2005.

údaji jiné osoby, a to ani v případě, že zveřejnění těchto dat mělo pro osobu, jíž se údaje týkaly, závažné důsledky. Pouze v případě, že se jednalo o zveřejnění nepravdivých údajů, byl za splnění dalších podmínek možný postih pro trestný čin pomluvy podle § 206 trestního zákona.⁸⁵

Nabytím účinnosti výše zmíněné novely začala být osobním údajům poskytována ochrana též zvláštními ustanoveními trestního zákona.⁸⁶ Zavedením trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji podle ustanovení § 178 trestního zákona tak byl výše zmíněný nedostatek trestního zákona odstraněn.

V ustanovení § 178 odst. 1 trestního zákona je postihováno neoprávněné sdělení, zpřístupnění, jiné zpracovávání a přisvojení si osobních údajů o jiném nashromážděných v souvislosti s výkonem veřejné správy. Může se jednat např. o zneužití databáze údajů vytvořené daňovými orgány nebo údajů získaných v souvislosti s přípravou voleb.

Toto ustanovení upravuje trestní postih osob, které poruší práva zaručená čl. 10 odst. 3 Listiny. Jedná se o trestný čin, kterého se pachatel může dopustit jak úmyslným jednáním tak z nedbalosti.

K naplnění znaku "neoprávněného sdělení údaje o jiném" postačí, je-li takový údaj sdělen jediné osobě rozdílné od poškozeného a to nehledě na způsob sdělení. Může se tak stát jak ústně tak písemně nebo jakýmkoliv jiným způsobem.

Sdělení či zpřístupnění musí být v každém případě neoprávněné. Čin není spáchán, pokud například někdo oznamuje nebo podává hlášení podle zákona či na jeho základě. Z dikce zákona však přesto není zřejmé, „zda se toto ustanovení týká i

⁸⁵ K tomu blíže viz. Šámal, P.: k novele trestního zákona III. Zvláštní část trestního zákona, Všechny Praha 1/94, str. 10.

⁸⁶ Mates, P.: Ochrana osobních údajů v českém právu, Daňová a hospodářská kartotéka 10/99, Linde Praha 1999, str. B119.

neoprávněného sdělování, respektive zpřístupňování údajů uvnitř veřejné správy."⁸⁷

Údaj již jednou zveřejněný však již není chráněn, a jeho sdělení nemůže naplnit formální znak trestného činu podle ustanovení § 178 trestního zákona.

Ustanovení § 178 odst. 2 trestního zákona se vztahuje na sdělení nebo zpřístupnění údajů osobou, která takové informace získala v souvislosti s výkonem svého povolání a porušila tím právním předpisem stanovenou povinnost mlčenlivosti. Toto ustanovení stejně jako ustanovení odst. 1 postihuje zneužití osobních údajů, avšak získaných nikoliv v souvislosti s výkonem veřejné správy, ale v souvislosti s výkonem povolání. Stejně jako v odst. 1 se jedná o trestný čin, který lze spáchat jak úmyslným jednáním tak z nedbalosti.

K naplnění této skutkové podstaty může dojít např. zneužitím údajů o pacientovi a jeho zdravotním stavu lékařem nebo porušením mlčenlivosti, které se dopustí advokát při správě záležitostí svého klienta.

Jak poukazuje Stanislav Rizman, toto ustanovení se nevztahuje na duchovní a jejich povinnost zachovávat mlčenlivost v souvislosti se zpovědním tajemstvím. Tato povinnost, byť objektivně existuje, není stanovena žádným právním předpisem, ale je deklarována jen církevními normami.⁸⁸ Pokud tedy duchovní svou povinnost mlčenlivosti poruší, není postižitelný podle tohoto ustanovení. Na druhou stranu však nemůže být proti své vůli své mlčenlivosti soudem zproštěn, protože české právo tuto mlčenlivost uznává.⁸⁹

⁸⁷ Mates, P.: K trestněprávní ochraně informací, Daňová a hospodářská kartotéka 7/94, Linde Praha 1994, str. F7.

⁸⁸ Rizman, S. in: Šámal, P. – Půry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 4. přepracované vydání 2001, Český Těšín 2001, str. 998.

⁸⁹ Podle § 7 odst. 1 písm. f) zák. č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, může registrovaná církev a náboženská společnost za podmínek stanovených tímto zákonem k plnění svého poslání získat oprávnění k výkonu těchto zvláštních práv zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost

V případě odsouzení za spáchání trestného činu podle ustanovení odst. 1 nebo odst. 2 § 178 trestního zákona hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta, peněžitý trest, zákaz činnosti nebo propadnutí věci.

Trest jeden rok až pět let, zákaz činnosti nebo peněžitý trest hrozí pachateli podle ustanovení § 178 odst. 3 v případě, že svým jednáním podle § 178 odst. 1 nebo odst. 2 trestního zákona způsobí poškozenému vážnou újmu na právech nebo jeho oprávněných zájmech, dopustí se svého jednání filmem, tiskem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem nebo poruší povinnost vyplývající z jeho povolání, zaměstnání nebo funkce.

4.1.4. PORUŠOVÁNÍ TAJEMSTVÍ DOPRAVOVANÝCH ZPRÁV

V ustanoveních § 239 a § 240 trestního zákona je rozpracována zásada ochrany listovního tajemství dle čl. 13 Listiny.⁹⁰ Střetu práva na svobodu projevu a jejího výkonu a ochrany listovního tajemství se věnuje ustanovení § 240 trestního zákona. Naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu se dopustí pachatel tím, že v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch prozradí tajemství o němž se dozvěděl z písemnosti, telegramu nebo telefonního hovoru, které nebyly určeny jemu, nebo že takového tajemství využije. Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na jeden rok.

V kvalifikované skutkové podstatě tohoto trestného činu podle ustanovení § 240 odst. 2 trestního zákona je okruh možných subjektů omezen na pracovníky poštovních nebo

tradiční součást učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let; tím není dotčena povinnost přezkázat trestný čin uložená zvláštním zákonem (§ 167 trestního zákona).

⁹⁰ Čl. 13 Listiny má následující znění: Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

telekomunikačních služeb, kteří spáchají čin uvedený v odst. 1 nebo jinému úmyslně umožní spáchat takový trestný čin.

Pracovníci provozovatele poštovních služeb mohou dle ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 29/2000 Sb., o poštovních službách, otevřít poštovní zásilku jen ze souhlasem odesílatele. Bez tohoto souhlasu tak mohou učinit jen v taxativně vyjmenovaných případech podle odst. 2 tohoto ustanovení (např. nelze-li zásilku dodat nebo vrátit nebo nemá být podle poštovní smlouvy vrácena, je-li důvodné podezření, že obsahuje živé zvíře nebo věc nebezpečnou, která nebyla podána předepsaným způsobem, jejíž podání není dovoleno, nebo věc, která se do dodání znehodnotí atd.). V ostatních případech bude nutno aplikovat postih pachatele dle ustanovení § 240 odst. 2 trestního zákona, podle kterého hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti.

Na překážku naplnění objektivní stránky tohoto trestného činu není skutečnost, že písemnost neobsahovala údaje soukromého rázu, nebo že obsahovala údaje, které měly být zveřejněny.

Ke spáchání toho trestného činu dojde i v případě, kdy pachatel otevře zásilku, která sice byla doručena do jeho poštovní schránky, ale byla utčena jinému adresátovi. „Rozhodné je, že pachatel využil, popř. prozradil tajemství, o němž se dozvěděl z písemností, jež nebyly určeny jemu.“⁹¹

Neoprávněný prospěch ve smyslu uvedeného ustanovení může mít povahu jak majetkovou, tak i nemajetkovou.

⁹¹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové spis. zn. 9 To 284/95.

4.1.5. ZNEUŽÍVÁNÍ ZÁZNAMU NA NOSIČI INFORMACÍ

Dále je třeba zmínit trestný čin poškozování a zneužívání záznamu na nosiči informací podle ustanovení § 257a odst. 1 trestního zákona, které bylo v trestním zákoně zavedeno zákonem č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Svobodu projevu toto ustanovení omezuje v tom směru, že zakazuje neoprávněné užití informací získaných přístupem k nosiči informací v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou újmu nebo získat sobě či jinému neoprávněný prospěch. Tento čin musí být zásadně spáchán úmyslně.

Není podstatné, zda přístup k informacím je oprávněný či neoprávněný. Rozhodující není ani důvod, který vedl k získání přístupu k určitému nosiči informací. Neoprávněné užití informací pak ve smyslu § 257a trestního zákona znamená jakoukoli nedovolenou manipulaci s informačním obsahem příslušného nosiče a neoprávněnost použití informací je dána již tím, že pachatel užíval cizí informace bez vědomí a bez souhlasu jejich oprávněného držitele nebo uživatele, anebo že takové informace, k nimž má oprávněný přístup, využívá v rozporu se stanoveným účelem, např. „důvěrné nebo utajované informace, s nimiž se seznamuje při plnění pracovních úkolů u svého zaměstnavatele, zároveň zneužívá ke svým soukromým aktivitám.“⁹²

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na jeden rok, zákaz činnosti, peněžitý trest nebo propadnutí věci.

⁹² Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích spis. zn. 3 To 921/97.

4.1.6. ZNEUŽÍVÁNÍ INFORMACÍ V OBCHODNÍM STYKU

Ustanovení § 128 odst. 1, které bylo do trestního zákona vneseno zákonem č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, postihuje zneužívání informací v obchodním styku, kterého se pachatel dopustí tím, že v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch neoprávněně užije informace dosud nikoli veřejně přístupné, kterou získal z důvodu svého zaměstnání, povolání, postavení nebo své funkce a jejíž zveřejnění podstatně ovlivňuje rozhodování v obchodním styku, a uskuteční nebo dá podnět k uskutečnění smlouvy nebo operace na organizovaném trhu cenných papírů nebo zboží.

Tímto ustanovením je chráněn zájem na rovných podmínkách hospodářské soutěže před zneužíváním interních informací, ke kterým má někdo přístup z titulu svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce. Není nutné aby tyto informace byly označeny jako tajné. Podstatou věci je to, že se jedná o informace, které nejsou v obchodním styku veřejně přístupné, a jejichž užití může znamenat pro pachatele zisk neoprávněného prospěchu.⁹³

Pachatel dále musí mít v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu či prospěch. Nemusí to tedy být zisk vyjádřitelný penězi (může se jednat např. o výhodné zaměstnání pro svého příbuzného).⁹⁴

K naplnění této skutkové podstaty je konečně třeba, aby pachatel buď přímo nebo prostřednictvím někoho jiného dal podnět k uskutečnění operace požadované tímto ustanovením. Pojem operace se rozumí jednostranný právní úkon (např. příkaz k provedení nákupu akcií na burze), nebo jednotlivá smlouva nebo i soubor smluv na sebe navzájem navazující.⁹⁵

⁹³ Rod, J.: Trestné činy proti hospodářské soustavě, některé další skutkové podstaty trestných činů, ASPI 2005.

⁹⁴ Mates, P.: K trestněprávní ochraně informací, Daňová a hospodářská kartotéka 7/94, Linde Praha 1994, str. F7.

⁹⁵ Rubek, J.: Komentář k trestnímu zákonu. Hospodářské trestné činy. § 128, ASPI, 2005.

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na tři léta, zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, získá-li činem pro sebe nebo jiného značný prospěch a odnětím svobody na pět až dvanáct let získá-li pro sebe nebo jiného prospěch velkého rozsahu.

4.1.7. OSTATNÍ PŘÍPADY

Osobnostní práva třetích osob jsou také chráněna ustanovením § 154 trestního zákona, avšak vzhledem k jeho zařazení mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných jeho objektu, kterým je zájem na řádném výkonu pravomoci státního orgánu, se budu tomuto ustanovení věnovat v kapitole nazvané omezení svobody projevu v zájmu veřejné bezpečnosti.⁹⁶

Osobnostní práva jiných jsou dále chráněna ustanoveními § 175 a § 175a trestního zákona postihující křivou svědeckou výpověď, nepravdivý znalecký posudek a křivé tlumočení. Vzhledem k jejich zařazení do hlavy třetí mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, oddílu šestého nazvaného jiné rušení činnosti státního orgánu, a především vzhledem k tomu, že je lze spáchat pouze v souvislosti s probíhajícím soudním řízením je jisté, že omezení svobody projevu, kterou tato ustanovení přinášejí, nelze primárně ospravedlnit důvodem ochrany práv a svobod druhých, ale především důvodem ochrany veřejné bezpečnosti a to konkrétně ochrany státních orgánů.⁹⁷

Obdobná situace platí v případě trestného činu podle ustanovení § 276 trestního zákona definujícího trestný čin urážky mezi vojáky. I přesto, že toto ustanovení chrání také osobnostní práva vojáků, bude vhodnější v zájmu systematiky

⁹⁶ K tomu blíže kapitola 4.3.5.

⁹⁷ K tomu blíže kapitola 4.3.7.

podřadit tento trestný čin do skupiny trestných činů omezujících svobodu projevu v zájmu bezpečnosti republiky.⁹⁸

4.2 BEZPEČNOST STÁTU

Dalším důvodem, pro který je podle čl. 17 odst. 4 Listiny možno omezit svobodu projevu, je v demokratické společnosti nezbytný zájem na bezpečnosti státu. Jak uvádí Michal Bartoň, „pod problematiku bezpečnosti státu lze zahrnout zájem na územní celistvosti a obranyschopnosti země a také zájem na zachování disciplíny v ozbrojených složkách.“⁹⁹

4.2.1. BEZPEČNOST STÁTU - VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Současný trestní zákon, jehož první znění nabylo účinnosti dne 1. ledna 1962,¹⁰⁰ byl původně nástrojem, jehož účelem byla úprava trestního práva pro potřeby totalitní společnosti.¹⁰¹

To se v první řadě projevilo v jeho systematice. Ve zvláštní části tohoto zákona jsou hned v první hlavě (§§ 97-115) upraveny trestné činy proti republice, což svědčí o důležitosti tohoto zájmu v tehdejší společnosti. Socialistická společnost totiž stavila zájmy společnosti nade vše, tedy i nad zájmy jednotlivce.¹⁰²

Mnohá ustanovení byla z této hlavy v průběhu 90. let minulého století odstraněna, protože v demokratické společnosti ztratila význam. Jak judikoval Ústavní soud ČR, „u trestných činů proti republice podle hlavy první zvláštní části trestního zákona (...) byl jako objekt těchto trestných

⁹⁸ K tomu blíže kapitola 4. 2. 3.

⁹⁹ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 100.

¹⁰⁰ § 301 trestního zákona.

¹⁰¹ Podle původního znění § 1 trestního zákona bylo jeho účelem chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachovávání pravidel socialistického soužití. Poslední změnu tohoto ustanovení přinesla novela č. 38/1994 Sb. Účelem trestního zákona je nyní chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob.

¹⁰² K tomu srov. Novotný, O. – Dolenský, A – Púry, F. – Rizman, S. – Teryngel, J. – Vokoun, R.: Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část, Praha 1997, str. 11-14.

činů daleko převažujícím způsobem zakotven disimulovaný zájem vládnoucí stranické oligarchie, uplatňující ve vztahu ke "zbytku obyvatelstva" všechny atributy totalitní moci."¹⁰³

Ve vztahu k omezení svobody projevu to platilo především pro ustanovení § 100 trestního zákona, který postihoval veřejné pobuřování nejméně dvou osob proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky, její územní celistvosti, obranyschopnosti nebo samostatnosti a pobuřování proti spojeneckým nebo přátelským vztahům republiky k jiným státům z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky. Pojmem "pobuřování" se rozumělo intenzivní působení pachatele na rozum nebo na cit jiného s úmyslem podnítit u něj vášeň.¹⁰⁴

Ke zrušení tohoto ustanovení došlo záhy po sametové revoluci zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, a který nabyl účinnosti dne 1. 7. 1990.

Tímto zákonem došlo také k vypuštění ustanovení § 112 trestního zákona, které postihovalo jednání československého občana nebo obyvatele republiky bez státní příslušnosti, který poškozuje zájmy republiky tím, že rozšiřuje nebo umožňuje rozšiřovat v cizině nepravdivou zprávu o poměrech v republice, o jejím mezinárodním postavení nebo o její zahraniční politice.

4.2.2. OCHRANA UTAJOVANÝCH SKUTEČNOSTÍ

Každý stát shromažďuje a uchovává informace a skutečnosti, které jsou pro tento stát velmi důležité, což se také projevuje v různém stupni jejich utajení před nepovolanými osobami jak ze zahraničí tak z tuzemska. Zabránění úniku důvěryhodných informací, jakožto legitimní důvod omezení svobody projevu, přímo zmiňuje Úmluva v čl. 10 odst. 2.

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. IV. ÚS 98/97.

¹⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 73/25.

Vydáním seznamu tzv. utajovaných skutečností¹⁰⁵ dává vláda předem a závazně dávat na vědomí, „co bude vyňato z dosahu základního práva na svobodu projevu a na informace, a to dokonce pod hrozbou trestní sankce.“¹⁰⁶

Vyzvídání utajovaných skutečností a vyzrazení jich cizí moci nebo jednání s cílem vyzradit je cizí moci nebo pouhé sbírání údajů s tímto úmyslem je trestné podle ustanovení § 105 odst. 1 trestního zákona nazvaného vyzvědačství.

V tomto případě musí jít o skutečnosti, jejichž zneužití může vážným způsobem ohrozit nebo poškodit ústavnost, svrchovanost, územní celistvost, obranu a bezpečnost České republiky nebo jiného státu anebo obranu a bezpečnost mezinárodní organizace, k ochraně jejichž zájmů v uvedených oblastech se Česká republika zavázala. Aplikace tohoto ustanovení v praxi je však velmi problematická, což dokazuje soudní judikatura.¹⁰⁷

Trestní sazba činí v tomto případě dva až osm let. Přísněji bude pachatel podle § 105 odst. 3 trestního zákona potrestán (na osm až patnáct let odnětí svobody) v případě, že se dopustí vyzvědačství jako člen organizace, jejíž cílem je vyzvídání utajovaných skutečností, ačkoli mu byla ochrana utajovaných skutečností svěřena, získá-li činem značný prospěch nebo spáchá trestný čin ve značném rozsahu nebo

¹⁰⁵ Co se rozumí pojmem utajovaná skutečnost stanoví zák. č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a změně některých předpisů. Podle ustanovení § 3 tohoto zákona je utajovaná skutečnost taková skutečnost, se kterou by neoprávněné nakládání mohlo způsobit újmu zájmům České republiky nebo zájmům, k jejichž ochraně se Česká republika zavázala, nebo by mohlo být pro tyto zájmy nevýhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných skutečností. Seznamy utajovaných skutečností zpracovává Národní bezpečnostní úřad na návrh ústředních úřadů a vydává vláda svým nařízením.

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 31/03.

¹⁰⁷ Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 7 Tz 222/99: Při posouzení, zda je naplněna i materiální stránka trestného činu vyzvědačství podle § 105 trestního zákona nelze vycházet jen z formálního znaku stanoveného zákonem, ale je nutno v každém konkrétním případě posuzovat, jakým způsobem byl chráněný zájem jedním obviněným dotčen a zda stupeň nebezpečnosti jednání obviněného pro společnost je větší než nepatrný ve smyslu § 3 odst. 2 trestního zákona. (...) Samotný údaj o existenci vojenského objektu a o tom, že ho tvoří budovy a bunkr, bez další specifikace týkající se např. vybavení objektu, povahy a předmětu činnosti v něm vyvíjené (...) ohrozil zájem na utajení objektu jen nepodstatně, zvláště když sama existence vojenského objektu a jeho vnější podoba byla alespoň v místě a okolí obecně známa. Srov. také usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 1 Tzn 11/96.

vyzvidáním skutečnosti označené jako "Přísně tajné".¹⁰⁸ Na dvanáct až patnáct let může jít pachatel podle odst. 4 do vězení v případě, že se dopustí vyzvědačství za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

Subsidiárním trestným činem ve vztahu k ustanovení § 105 trestního zákona je trestný čin ohrožení utajované skutečnosti¹⁰⁹ podle ustanovení § 106 odst. 1, kterého se pachatel dopustí tím, že vyzvidává utajované skutečnosti a úmyslně je vyzrazuje jiné osobě. Obecnější je toto ustanovení v tom smyslu, že na rozdíl od skutkové podstaty podle ustanovení § 105 trestního zákona se nevyžaduje vyzrazení cizí moci, ale pouze vyzrazení nepovolané osobě. Stejně tak se okruh skutečností, které se mohou stát předmětem tohoto trestného činu, neomezuje na výčet, jak je tomu v ustanovení § 105 odst. 1, ale ustanovení § 106 odst. 1 hovoří obecně o "utajovaných skutečnostech". K vyzrazení utajované skutečnosti může dojít buďto přímým jednáním (např. při rozhovoru nebo v dopise) nebo nepřímou (např. v tisku).¹¹⁰

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až tři léta, zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Pokud pachatel vyzradí skutečnosti klasifikované jako "Přísně tajné" nebo "Tajné" (tedy skutečnosti s nejvyšší mírou utajení), spáchá tento trestný čin ačkoli mu ochrana utajovaných skutečností byla zvláště uložena nebo získá-li vyzrazením značný prospěch, způsobí značnou škodu nebo jiný zvláště závažný následek, hrozí mu podle ustanovení § 106 odst. 2 trestního zákona trest odnětí svobody na dvě léta až osm let. Pokud je však trestný čin spáchán v souvislosti s

¹⁰⁸ Podle § 5 zák. č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a změně některých předpisů, se utajované skutečnosti podle stupně utajení dále dělí na "přísně tajné", "tajné", "důvěrné" a "vyhrazené".

¹⁰⁹ Před účinností zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, neslo toto ustanovení název ohrožení státního tajemství.

¹¹⁰ Rizman, S.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář - II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 746.

přísně tajnou skutečností z oblasti zabezpečení obranyschopnosti republiky nebo ve stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, hrozí pachateli podle § 106 odst. 3 trestního zákona trest odnětí svobody na pět až dvanáct let.

Trestné činy podle §§ 105 a 106 lze spáchat pouze úmyslným jednáním. Ustanovení § 107 však postihuje jednání pachatele, který z nedbalosti vyradí skutečnosti se stupněm utajení "Přísně tajné", "Tajné" nebo "Důvěrné". V tomto případě hrozí pachateli trest odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti.

Trestní zákon až do 11. 6. 1998, kdy nabyl účinnosti zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, obsahoval ustanovení § 122 které postihovalo ohrožování hospodářského tajemství a ustanovení § 173 definující trestný čin ohrožení služebního tajemství. Objektem obou ustanovení trestního zákona byl především zájem společnosti a státu na ochraně hospodářského tajemství v případě ustanovení § 122 a ochraně služebního tajemství v případě ustanovení § 173 trestního zákona.

Trestné podle ustanovení § 122 trestního zákona bylo vyzvidání hospodářského tajemství v úmyslu vyradit je nepovolané osobě nebo jeho úmyslné vyzrazení nepovolané osobě a dále dle ustanovení § 173 trestního zákona vyzvidání služebního tajemství v úmyslu vyradit jej nepovolané osobě a nebo jeho úmyslné vyzrazení.

Důvodům vypuštění těchto ustanovení se blíže věnuje důvodová zpráva k zákonu č. 148/1998 Sb., kde zákonodárce poukazuje na skutečnost, že dílčí novely ochrany státního, hospodářského a služebního tajemství, jak byly koncipovány v 70. letech, nemohly již změnit principy za existence zcela

jiných politických, ekonomických a mezinárodních podmínek a odlišného ústavního pořádku.¹¹¹

Nový systém ochrany utajovaných skutečností dle zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, má umožnit minimalizovat počet skutečností utajovaných ve veřejném zájmu, zajistit jim nejvyšší možnou ochranu a zabezpečit přístup k těmto skutečnostem pouze osobám, které je nezbytně potřebují k výkonu svého povolání nebo funkce.¹¹²

4.2.3. ZVLÁŠTNÍ PŘÍPADY OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU U ARMÁDĚ

Zvláštní kapitolu tvoří trestné činy omezující svobodu projevu v armádě. Zvláštnost těchto ustanovení spočívá v tom, že armáda je složkou, ve které mohou být určitá základní lidská práva omezena ve větší míře s ohledem na skutečnost, že armáda musí být v první řadě připravena k obraně státu. Pachateli těchto trestných činů se mohou stát pouze vojáci.

Až do účinnosti zákona č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o poměru příslušníků bezpečnostních sborů, platilo podle ustanovení § 56 odst. 3 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, pravidlo, že policisté podléhají pravomoci vojenských soudů a především ustanovením o trestných činech vojenských. Toto ustanovení bylo zrušeno z toho důvodu, že „dosavadní, poněkud anachronická úprava zpochybňovala postavení policie jako civilní organizace s úkoly zcela odlišnými od úkolů, které plní ozbrojené síly.“¹¹³

Před účinností výše zmiňované novely, zákona č. 362/2003 Sb., se urážky mezi vojáky tak mohl dopustit například voják

¹¹¹ Důvodová zpráva zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.

¹¹² Důvodová zpráva zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.

¹¹³ Důvodová zpráva zákona č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Srov. také ustanovení § 90 odst. 4 trestního zákona.

používající urážlivých výroků vůči zakročujícím policistům.¹¹⁴ Dnes už toto pravidlo neplatí a jednání podle jednotlivých ustanovení hlavy dvanácté trestního zákona se může dopustit jen voják ve vztahu k jinému vojákově.

Skutková podstata § 276 trestního zákona definuje trestný čin urážky mezi vojáky a postihuje urážku vojáka jak podřízeného nebo nižšího, tak nadřízeného nebo vyššího a stejně tak vojáka stejné hodnosti. Tato skutková podstata je však naplněna jen v případě, kdy alespoň urážející nebo uražený voják vykonává službu.

Objektem trestného činu podle ustanovení § 276 trestního zákona je čest a vážnost vojáků, která je chráněna proti útokům nerespektujícím nebo zneužívajícím podřízenosti nebo jejich jiného nerovného postavení. „Z toho vyplývá, že nepřímo jsou chráněny i samotné vztahy nadřízenosti a podřízenosti, čest a vážnost vojenské hodnosti, rovněž i zvláštní postavení vojáka vykonávajícího službu, které je regulováno zákonem a vojenskými předpisy.“¹¹⁵

Předmětem útoku tohoto trestného činu může být jen voják.¹¹⁶ Urážkou je jednání, které je způsobilé snížit čest nebo vážnost napadeného. Urážka může být spáchána jakýmkoli způsobem, nevyžaduje se spáchání tohoto trestného činu na veřejnosti a dokonce není podmínkou ani přítomnost poškozeného.

Pachatel tohoto trestného činu může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Jednání, které ohrožuje morálku v jednotce, může být postihnuto na základě ustanovení § 288 trestního zákona. Podle tohoto ustanovení je trestné popuzování vojáků proti vojenské

¹¹⁴ K tomu blíže viz rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. 8 To 396/97.

¹¹⁵ Polcar, M.: Poznámka k trestní odpovědnosti vojáka Armády ČR a příslušníka Policie ČR, Trestní právo 1/1996, Ostrava 1996, str. 21.

¹¹⁶ Srov. předchozí výklad na str. 51.

službě nebo proti nadřízenému, šíření malomyslnosti a jiné soustavné rozvracení kázně. Jde o úmyslný trestný čin, který lze spáchat mnoha způsoby, zpravidla však půjde o verbální jednání. Intenzita takového jednání však musí dosáhnout určitého stupně. „Běžnou nekázeň vojáka, který jinak vcelku plní svoje povinnosti, není možno proto stavět na roveň záměrnému narušování kázně ve smyslu § 288 odst. 1 věty 3 trestního zákona.“¹¹⁷

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli až tři léta vězení. Až výjimečný trest však hrozí pachateli podle ustanovení § 288 odst. 2 trestního zákona v případě, že spáchá uvedený trestný čin za stavu ohrožení státu, válečného stavu nebo při bojové situaci.

Zvláštní skutkovou podstatou a v praxi jistě ne často se vyskytující je ustanovení § 293 trestního zákona definující trestný čin ublížení parlamentáři. Ve vztahu ke svobodě projevu je trestná urážka parlamentáře nebo člena jeho průvodu. Parlamentářem je osoba zmocněná válčící stranou k vyjednávání s protivníkem. Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta.

¹¹⁷ Rozsudek Vyššího vojenského soudu spis. zn. To 18/62.

4.3. VEŘEJNÁ BEZPEČNOST

Pod omezení svobody projevu v zájmu ochrany veřejné bezpečnosti jakožto dalšího legitimního důvodu na základě čl. 17 odst. 4 Listiny, spadá především zájem na předcházení zločinnosti, zachovávání veřejného pořádku a ochraně státních orgánů.

4.3.1. ZÁJEM NA PŘEDCHÁZENÍ ZLOČINNOSTI - PODNĚCOVÁNÍ A SCHVALOVÁNÍ TRESTNÉHO ČINU

Zájem společnosti na předcházení zločinnosti je jedním s legitimních důvodů, pro který je možno omezit svobodu projevu. Trestní zákon řeší omezení svobody projevu ve prospěch tohoto zájmu v první řadě v ustanovení §§ 164 a 165, které postihují veřejné podněcování a schvalování trestného činu.

Podle ustanovení § 164 trestního zákona je tedy trestné veřejné podněcování k trestnému činu nebo k hromadnému neplnění důležité povinnosti podle zákona. Tento trestný čin nemusí být spáchán pouze přímým podněcováním konkrétní osoby (např. ústním nebo písemným). Spadá sem také „vyzývání neurčitého počtu lidí k onomu porušení.“¹¹⁸ Pojmu "podněcování" tedy odpovídá „jakékoliv působení na vůli nebo cit neurčitého počtu lidí, jež směřuje k tomu, by v těchto lidech bylo vyvoláno rozhodnutí porušit zákon v určitém směru.“¹¹⁹ Podněcováním je dále nejen přímé vybízení, kterým pachatel hledí u někoho přímo vzbudit rozhodnutí porušit zákon v určitém směru, „nýbrž i působení na cit, by tímto způsobem nepřímo vyvoláno bylo ono rozhodnutí.“¹²⁰ Podněcování se může

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 211/27.

¹¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 211/27.

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 399/25.

pachatel dopustit i nepřímo tím, že např. ironicky kritizuje osoby dodržující zákony.¹²¹

Pachatele nemůže omlouvat ani skutečnost, že „hlásal "jen program politické strany", poněvadž i taková činnost jest dovolena jen v mezích platných trestních zákonů.“¹²²

Pokud by projev směřoval ke spáchání trestného činu, bylo by na místě zvážit, zda se nejedná o naplnění skutkové podstaty přípravy trestného činu podle § 7 odst. 1¹²³ trestního zákona ve formě návodu nebo o návod k trestnému činu podle ustanovení § 10 odst. 1 písm. b) trestního zákona.¹²⁴ Za spáchání trestného činu podněcování podle § 164 odst. 1 trestního zákona hrozí pachateli až dva roky vězení.

Veřejné schvalování trestného činu nebo veřejné vychvalování jeho pachatele je trestné podle § 165 odst. 1 trestního zákona. Pojmem schvalování se rozumí jednání, kterým pachatel popírá nedovolenost zločinu „projevy směřujícími podle jeho úmyslu nebo alespoň vědomí a zároveň také způsobilými k tomu, aby jiní byli jimi zvikláni ve svých právních nebo mravních názorech, přitom netřeba, by účinek ten skutečně nastal.“¹²⁵

Na rozdíl od skutkové podstaty podle ustanovení § 164 trestního zákona musí být jednání pachatele, tedy veřejné schvalování nebo vychvalování, v souvislosti s trestným činem

¹²¹ Rizman, S. in: Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1016.

¹²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm I 133/29.

¹²³ § 7 odst. 1 trestního zákona má následující znění: Jednání pro společnost nebezpečné, které záleží v organizování zvláště závažného (§ 41 odst. 2) trestného činu, (...) ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému trestnému činu anebo v jiném úmyslném vytváření podmínek pro jeho spáchání, je přípravou k trestnému činu, jestliže nedošlo k pokusu ani dokonání trestného činu. Zvláště závažné trestné činy jsou vymezeny v § 42 odst. 2.

¹²⁴ § 10 odst. 1 písm. b) trestního zákona stanoví, že účastníkem na dokonáném trestném činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně navedl jiného k spáchání trestného činu.

¹²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 330/25. Otázce rozdílu mezi pojmy "schvalování" a "vychvalování" se blíže věnuje usnesení Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Kr I 155/23: lze připustit, že výrazy "vychvalovati" a "schvalovati" nejsou synonyma a že mezi pojmy, které jimi docházejí zevního projevu, jest rozdíl. Pojem "schvalování" jest širší pojmu "vychvalování" a následkem toho jest vychvalování obsaženo ve schvalování.

již spáchaným. Takové jednání pachatele, stejně jako v případě podněcování dle ustanovení § 164 trestního zákona, musí směřovat pouze k trestnému činu, nikoli např. k přestupku.

Na trestnost na druhou stranu nemá vliv, jestliže byl pachatel předmětného trestného činu (toho, který byl schvalován nebo pro který byl jeho pachatel schvalován) odsouzen nebo naopak vůbec nebyl stíhán např. z důvodu promlčení nebo imunity.¹²⁶

Není třeba, aby pachatel výslovně projevil souhlas s trestným činem. Postačí, když se projev stal jiným způsobem, z něhož lze podle jeho obsahu a logického uvažování „nepochybně usouditi na projev schvalování takového činu.“¹²⁷

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na jeden rok.

Někteří autoři se domnívají, že by bylo namístě zvážit, zda je nutné trestně postihovat jednání spočívající v podněcování a schvalování trestného činu s ohledem na existenci institutů již zmíněné přípravy trestného činu podle ustanovení § 7 trestního zákona a dále účastenství podle § 10 trestního zákona.¹²⁸ Aplikace těchto ustanovení musí být velmi opatrná s ohledem na skutečnost, že může snadno dojít k ohrožení svobodné diskuse o otázkách veřejných záležitostí.¹²⁹

¹²⁶ Rizman, S. in: Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1017.

¹²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm I 235/34.

¹²⁸ Podle ustanovení § 10 odst. 1 trestního zákona je účastníkem na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu ten, kdo úmyslně spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor), navedl jiného k spáchání trestného činu (návodce) nebo poskytl jinému pomoc k spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, radou, utvrzováním v předsevzetí, slibem přispět po trestném činu (pomocník).

¹²⁹ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 117.

4.3.2. ZÁJEM NA PŘEDCHÁZENÍ ZLOČINNOSTI - NEPŘEKAŽENÍ A NEOZNÁMENÍ TRESTNÉHO ČINU

Jak jsem již uvedl dříve, poukazuje Jan Filip na skutečnost, že ve svoboda projevu obsahuje mimo aspektu pozitivního (což znamená, že nositel je při její realizaci chráněn proti zásahu ze strany veřejné moci) i aspekt negativní, tedy právo jedince nebýt k projevu nucen.¹³⁰

Za formu omezení svobody projevu tak lze z tohoto hlediska považovat i zákonná ustanovení příkazující za určitých okolností projev učinit. Ve vztahu k zájmu na předcházení zločinnosti je třeba zmínit ustanovení § 167 a § 168 trestního zákona.

Ustanovení § 167 trestního zákona postihuje nepřekažení trestného činu. Pokud tedy osoba nepřekazí spáchání nebo dokončení některého z trestných činů, jejichž taxativní výčet obsahuje ustanovení § 167 odst. 1 trestního zákona, a o jehož přípravě se hodnověrným případem dozvěděla, je trestně odpovědná. Nepřekažení trestného činu může ve vztahu ke svobodě projevu podle právní praxe spočívat například ve varování osoby, která má být daným trestným činem poškozena, nebo ve včasném oznámení státním orgánům.¹³¹

Některé způsoby formy překažení trestného činu obsahuje i ustanovení § 167 odst. 3 trestního zákona, které stanoví, že překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Voják může místo toho učinit oznámení veliteli nebo náčelníku.

Trestní sazba podle tohoto ustanovení může činit až tři léta. Stanoví-li však trestní zákon na neoznámený trestný čin trest mírnější, bude pachatel potrestán oním trestem mírnějším.

¹³⁰ Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, MU Brno, 2001, str. 129.

¹³¹ Rizman, S. in: Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1021.

Neodkladné neoznámení spáchání trestného činu příslušným orgánům (státnímu zástupci, policejnímu orgánu nebo, v případě vojáka, svému veliteli nebo náčelníku), o kterém se osoba hodnověrně dozvěděla, je postižitelné podle ustanovení § 168 odst. 1 trestního zákona. Opět je v tomto ustanovení uveden taxativní výčet trestných činů (užší než v případě § 167 trestního zákona), na který se oznamovací povinnost vztahuje. Tato povinnost nastupuje nejen v případě, že osoba, která se dozví o trestném činu, zná pachatele, ale také v případě, kdy pachatele nezná.¹³²

Pro výši a druh trestu, který pachateli za spáchání trestného činu dle ustanovení § 168 odst. 1 hrozí, platí stejné podmínky jako v ustanovení § 167 trestního zákona.

Povinnost oznámit trestný čin ve smyslu ustanovení § 168 trestního zákona má i lékař, který je vázán lékařským tajemstvím, zakotveným v ustanovení § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.¹³³ Toto ustanovení je totiž prolomeno ustanovením § 49 odst. 2 písm. a) zákona č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně některých souvisejících zákonů, které stanoví, že povinnost mlčenlivosti zakotvená již zmíněným ustanovením § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, se nevztahuje na obsah a nutný rozsah informací v případech trestního řízení podle zvláštních právních předpisů.¹³⁴

Poměrně tvrdá ustanovení § 167 odst. 1 a § 168 odst. 1 jsou zmírněna ustanoveními § 167 odst. 2 a § 168 odst. 2 trestního zákona, které mají stejné znění a které stanoví

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. 11 To 34/76.

¹³³ Ustanovení § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, má následující znění: Každý zdravotnický pracovník je povinen zejména zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dověděl v souvislosti s výkonem svého povolání, s výjimkou případů, kdy skutečnost sděluje se souhlasem ošetřované osoby nebo kdy byl této povinnosti zproštěn nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu; povinnost oznamovat určité skutečnosti, uložená zdravotnickým pracovníkům zvláštními předpisy, není tím dotčena.

¹³⁴ Této problematice blíže viz: Sovák, Z. - Kloubek, M.: Lékařské tajemství a trestní právo, Trestní právo 2/1997, Ostrava 1997, str. 15.

ex lege exkulpací toho, kdo nemohl trestný čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání se stanovenými výjimkami.¹³⁵

Oznamovací povinnost podle ustanovení § 168 trestního zákona však nemá advokát nebo advokátní koncipient, který se dozví o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe.¹³⁶ Advokát se však nemůže odvolávat na mlčenlivost v případech, kdy je v kontaktu s určitou osobou „nad rámec své profese.“¹³⁷

Oznamovací povinnost podle § 168 trestního zákona nemá také duchovní registrované církve a náboženské společnosti v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.¹³⁸

V případě ustanovení § 167 tyto výjimky neplatí. Je to dáno tím, že § 168 se vztahuje k neoznámení již spáchaného trestného činu, kdy je respektována povinnost advokáta v souvislosti s ochranou zájmů svého klienta a stejně tak zpovědní tajemství duchovního, zatímco ustanovení § 167 směřuje povinnosti oznámit trestný čin, jehož spáchání se teprve připravuje.

Beztrestnost činu založená ustanovením § 168 odst. 2, větou první, trestního zákona se vztahuje i na toho, kdo se hodnověrným způsobem dozví o rozhodných skutkových okolnostech trestného činu spáchaného sice osobou, která není vůči němu osobou blízkou, ale případné oznámení takového trestného činu

¹³⁵ § 167 odst. 2 a § 168 odst. 2 trestního zákona věta druhá: Uvedení osoby blízké v nebezpečí trestního stíhání však nezbavuje pachatele trestnosti, týká-li se nepřekážení trestného činu vlastizrady (§ 91), rozvracení republiky (§ 92), teroru (§ 93 a 93a), záškodnictví (§ 95 a 96), sabotáže (§ 97), vyzvědačství (§ 105), ohrožení utajované skutečnosti podle § 106 nebo genocidia (§ 259).

¹³⁶ Toto ustanovení bylo do § 168 odst. 3 trestního zákona vneseno Čl. II zákona č. 210/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, a zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dne 5. 10. 1999.

¹³⁷ Vantuch, P.: K neúspěšnému návrhu Ministerstva financí na prolomení mlčenlivosti advokáta, Bulletin advokacie 9/2000, Praha 2000, str. 54.

¹³⁸ Toto ustanovení bylo do § 168 odst. 3 trestního zákona vneseno na základě ustanovení § 35 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích, který nabyl účinnosti dne 7. 1. 2002.

by nepochybně vedlo k nebezpečí trestního stíhání i osoby oznamovateli blízké, a to například proto, že trestný čin, který spáchala osoba blízká, bezprostředně souvisí s trestným činem osoby, která osobou blízkou není.¹³⁹

Námítky uplatněné osobou obžalovanou z trestného činu podle ustanovení § 168 trestního zákona, podle nichž mu v případě oznámení činu hrozilo nebezpečí trestního stíhání, protože se obával nesprávného postupu orgánů činných v trestním řízení, v jehož důsledku by tyto orgány obvinily z oznámeného trestného činu jeho, jakožto svědka, namísto jeho skutečného pachatele, nejsou odůvodněné, neboť „pojem nebezpečí trestného stíhání nelze rozšiřovat na tuto obavu.“¹⁴⁰

4.3.3. ZÁJEM NA ZACHOVÁNÍ VEŘEJNÉHO POŘÁDKU

Obecný zájem na zachování veřejného pořádku a jeho prioritu před realizací svobody projevu je možno dovodit z ustanovení nacházejících se v hlavě páté trestního zákona mezi trestnými činy, jejichž skupinovým objektem je zájem na ochraně občanského soužití. Trestní zákon obsahuje omezení svobody projevu v zájmu zachování veřejného pořádku ve třech ustanoveních a to konkrétně v § 199, § 200 a § 202.¹⁴¹

Ustanovení § 199 trestního zákona postihuje šíření poplašné zprávy, kterého se dopustí pachatel tím, že úmyslně rozšiřuje poplašnou zprávu, která je nepravdivá, a způsobí tak alespoň u části obyvatelstva vážné znepokojení.¹⁴²

Při hodnocení takového jednání je třeba pečlivě hodnotit všechny jeho okolnosti. Zejména je třeba posoudit, zda si

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 2 Tzn 102/97.

¹⁴⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze spis. zn. 1 To 55/93.

¹⁴¹ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 130.

¹⁴² Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 94/24 se pojmem "Vážné znepokojení" předpokládá „sice opravdové znepokojení většího stupně, nikoliv však zděšení nebo paniku. Stačí vyvolání nelibého stavu představou zla, jež dle rozšiřované zprávy v obyvatelstvu, resp. jeho části vniknout má.“

pachatel byl vědom nepravdivosti takové informace¹⁴³ a zda jeho úmysl skutečně směřoval k vyvolání nebezpečí nebo vážného znepokojení mezi obyvateli.¹⁴⁴ Poplašná zpráva musí být takového charakteru, aby byla schopná znepokojení vyvolat. K samotnému vyvolání nebezpečí však dojít nemusí.¹⁴⁵

Typickým příkladem naplnění této skutkové podstaty je uskutečnění tzv. anonymního telefonátu, kdy pachatel prostřednictvím telefonní sítě sdělí nepravdivý údaj např. o umístění nálože na určitém místě.¹⁴⁶

Nepravdivou je zpráva i tehdy, když sdělený obsah nabývá zamlčením nebo změnou i jen některých skutečností jiného smyslu a díky tomu je v rozporu se skutečnými událostmi, ke kterým se zpráva vztahuje.¹⁴⁷

Trestní sazba činí v tomto případě až jeden rok nebo peněžitý trest.

Podle § 199 odst. 2 trestního zákona může být pachatel potrestán na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem v případě, že nepravdivou poplašnou zprávu sdělí podniku, organizaci, policejnímu nebo jinému státnímu orgánu nebo hromadnému sdělovacímu prostředku. Pachatel tedy sám mezi obyvatele takovou zprávu nerozšiřuje, nicméně k rozšíření dojde na základě jeho sdělení.

Na jeden rok až pět let může být pachatel potrestán v případě, kdy způsobí trestný čin podle odst. 2 opětovně nebo způsobí-li takovým činem vážnou poruchu v hospodářském provozu, hospodářské činnosti podniku nebo organizace, v činnosti státního orgánu anebo jiný zvlášť závažný následek.

¹⁴³ K tomu blíže srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 507/24-4.

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm II 302/31 stanoví, že účinek zprávy nelze posuzovat jen podle dojmu, jaký zpráva vyvolá u přímých a prvních posluchačů ve chvíli, kdy jest pronášena pachatelem, nýbrž je třeba mít v potaz i možné následky, které nastanou ještě u dalších osob, k nimž za postupného rozšiřování podněteného pachatelem bude zpráva ještě přenesena.

¹⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm I 288/32.

¹⁴⁶ K tomu blíže rozsudek Okresního soudu v Pardubicích spis. zn. 2T 54/97.

¹⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Zm I 64/32, podle kterého za poplašnou zprávu „jest nutno pokládati šíření nepravdivé zprávy, že četníci stříleli do bezbranných dětí, aniž lid vyzvali k rozchodu.“

Ustanovení § 200 trestního zákona je ustanovením, které chrání obyvatelstvo před rozšiřováním poplašné zprávy za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu vyvolávající vážné obavy, malomyslnost a poraženectví. Takové jednání je postižitelné i v případě, že se jej pachatel dopustil z nedbalosti. Trestní sazba zde činí šest měsíců až tři léta. Toto ustanovení je speciálním k ustanovení § 199 trestního zákona.

Ustanovení § 202 odst. 1 trestního zákona definuje trestný čin výtržnictví, kterého se pachatel může dopustit tím, že se na místě veřejnosti přístupném dopustí hrubé neslušnosti nebo výtržnosti.

Hrubou neslušností nebo výtržností mohou být nejen fyzické útoky proti osobám a věcem, ale, v návaznosti na výkon svobody projevu, také verbální projevy určitého charakteru, obojí pak učiněné veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném.¹⁴⁸ Výtržností je přitom jednání, které závažným způsobem narušuje veřejný klid a pořádek.¹⁴⁹ V tomto případě se postih vztahuje na projev „takového charakteru, že hrubě uráží, vzbuzuje obavy o bezpečnost zdraví, majetku nebo výrazně snižuje vážnost většího počtu osob současně přítomných.“¹⁵⁰ Ve vztahu ke svobodě projevu je dále významné také to, že jedním z příkladných způsobů, kterými lze tento trestný čin podle ustanovení § 202 trestního zákona spáchat, je hrubé rušení shromáždění nebo obřadu občanů.

Složitou se stává otázka, zda jednání pachatele, ve kterém je spatřováno porušení ustanovení § 202 trestního zákona, dosahuje takového stupně nebezpečnosti pro společnost, že lze

¹⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tz 89/2001.

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 388/2002.

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. 6 Tz 37/89.

dané ustanovení aplikovat.¹⁵¹ Podle soudní judikatury je třeba považovat za hrubou neslušnost nebo výtržnost jen ty nejzávažnější verbální útoky, „které jsou srovnatelné jak s fyzickými útoky, tak i s jinými příklady hrubých neslušností nebo výtržností výslovně uvedenými v citovaném zákonném ustanovení, a které jsou způsobilé výrazněji narušit řádné občanské soužití tak, aby čin dosahoval i potřebného stupně nebezpečnosti pro společnost.“¹⁵²

Pokud jednání takového stupně nebezpečnosti pro společnost nedosahuje, připadá v úvahu postih podle ustanovení § 49 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona.¹⁵³

Trestný čin výtržnictví se však za určitých okolností může vztahovat i na projev spočívající „ve vyslovení názoru, popř. i sdělení informace, pokud k nim dojde nevhodným způsobem či na nevhodném místě tak, aby byla naplněna zmíněná skutková podstata.“¹⁵⁴ Proto je otázkou, zda toto ustanovení příliš svobodu projevu neomezuje.

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli až dvě léta vězení nebo peněžitý trest. Až na tři léta však bude podle ustanovení § 202 odst. 2 trestního zákona pachatel potrestán, spáchá-li tento trestný čin jako člen organizované skupiny.

¹⁵¹ Z usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tz 89/2001: Jednání obviněných spočívající v tom, že v kanceláři odboru vnitřních věcí, pro údajné padělání dokladů pronášeli na adresu pracovníků oddělení matrik hrubé hanlivé výrazy podle stanoviska soudu naplňuje jen formální znaky trestného činu výtržnictví podle § 202 odst. 1 trestního zákona, ale nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti potřebného pro trestný čin, proto lze v jednání obviněných spatřovat pouze přestupek. Naproti tomu jednání pachatele spočívající v tom, že v pohostinství ve vyvolal hádku s další osobou a přitom ji před nejméně čtyřiceti dalšími hosty urážel hrubými výrazy dosahuje podle usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. 6 Tz 37/89 takové intenzity, aby mohlo naplnit materiální znak trestného činu výtržnictví podle ustanovení § 202 trestního zákona.

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tz 89/2001.

¹⁵³ Podle ustanovení § 49 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona se tohoto přestupku, patřícího do skupiny přestupky proti občanskému soužití, dopustí ten, kdo jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch.

¹⁵⁴ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 132.

4.3.4. OCHRANA STÁTNÍCH ORGÁNŮ - VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY

V předchozích kapitolách jsem se zmínil o tom, že v období po sametové revoluci byla přehodnocena existence několika ustanovení zvláštní části trestního zákona, která upravovala postih verbálních projevů namířených proti republice a jejím zájmům. Velmi záhy po roce 1989 byla odstraněna ustanovení stíhající veřejné pobuřování jiných občanů k nepřátelství k socialistickému, společenskému a státnímu zřízení republiky dle ustanovení § 100 trestního zákona nebo poškozování zájmů republiky v cizině podle ustanovení § 112 trestního zákona.¹⁵⁵

Složitější se však ukázala být situace kolem ustanovení §§ 102 a 103 trestního zákona. Ještě na začátku 90. let postihovalo ustanovení § 102 veřejné hanobení České republiky, Parlamentu, vlády a Ústavního soudu,¹⁵⁶ skutková podstata § 103 zase hanobení prezidenta republiky pro výkon jeho pravomoci nebo vůbec pro jeho činnost v životě politickém.¹⁵⁷ Jak poukazuje Michal Bartoň, §§ 102 a 103 „byly předmětem polemik, neboť trestněprávní ochrana republiky před hanobením mohla ohrozit svobodnou diskusi o politických a veřejných záležitostech.“¹⁵⁸

Ústavní soud ČR se těmito ustanoveními zabýval již v roce 1994, kdy shledal jako protiústavní takto formulovanou zvýšenou ochranu ústavních orgánů České republiky. Ústavní soud ČR se k věci vyjádřil v tom smyslu, že v případě § 102 trestního zákona jde o jiné vymezení skutkové podstaty pro ty skutky, které by již byly postižitelné na základě § 154

¹⁵⁵ K tomu bližší viz kapitola 4. 2. 1.

¹⁵⁶ Znění ustanovení § 102 trestního zákona po novele provedené zákonem č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a o doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁷ Znění ustanovení § 103 trestního zákona po novele provedené zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon.

¹⁵⁸ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 103.

odst. 2 a tehdy platného ustanovení § 156 odst. 3 trestního zákona.

Vznikla tak podvojnost trestní úpravy s tím rozdílem, že Parlament ČR, Vláda ČR, Ústavní soud ČR a prezident by byli povzneseni nad ostatní státní orgány a byla by zajištěna jejich absolutní ochrana bez vazby na výkon jejich pravomoci (na rozdíl od ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona).¹⁵⁹ Z těchto důvodů by postih podle ustanovení § 102 trestního zákona vybočoval z mezí daných čl. 17 odst. 4 Listiny pro nedostatek nezbytnosti takového postupu v demokratickém státu. Ústavní soud ČR tedy část § 102 trestního zákona zrušil¹⁶⁰ a ponechal v platnosti pouze trestnost veřejného hanobení České republiky. Ke konečnému zrušení zbytku ustanovení § 102 a § 103 trestního zákona došlo v k l. 1. 1998. zákonem č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Někteří autoři však podotýkají, že celkovým vypuštěním ustanovení § 102 trestního zákona vznikla nelogická situace spočívající v tom, že v trestním zákoně zůstala zachována skutková podstata hrubé urážky a pomluvy státního orgánu při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon podle ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona. Jestliže totiž pachatel bude hanobit celou Českou republiku, pak je beztrestný, jestliže ovšem bude hanobit jen jeden z jejích orgánů, pak se dopustí trestného činu podle zmíněného ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona.¹⁶¹

Naproti tomu Stanislav Rizman ještě v době platnosti ustanovení § 102 trestního zákona považoval zařazení §§ 102 a 103 trestního zákona k trestným činům proti základům republiky

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 43/93.

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 43/93.

¹⁶¹ Král V., Teryngel, J.: K poslední novelizaci trestního práva v roce 1997, § 102 trestního zákona, Trestní právo 2/1998 - příloha, Ostrava 1998, str. II.

s ohledem na jejich objekt (zájem na ochraně cti, vážnosti, důstojnosti a autority republiky a prezidenta) za velmi problematické. Navrhoval jejich přeřazení mezi trestné činy chránící pořádek ve věcech veřejných popřípadě zvažení, zda „vůbec takové jednání má být postihováno trestním právem.“¹⁶²

K přehodnocení nutnosti zařazení takových trestných činů do systematiky trestního práva nakonec došlo a v současné době je ochrana republiky nadále zakotvena ve správním právu v institutech ochrany státních symbolů.¹⁶³

4.3.5. OCHRANA STÁTNÍCH ORGÁNŮ V SOUČASNOSTI

V předchozí kapitole jsem zmínil ochranu státních orgánů a veřejných činitelů podle ustanovení § 154 trestního zákona. Ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona postihuje hrubou urážku nebo pomluvu státního orgánu při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon. Pachatel tohoto trestného činu může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

Zrcadlové ustanovení § 156, které postihovalo hrubou urážku nebo pomluvu veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon, však bylo z trestního zákona vypuštěno. Jednalo se o ustanovení § 156 odst. 3, zrušené již zmiňovaným zákonem č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Toto ustanovení postihovalo jednání toho, kdo hrubě urazí nebo pomluví veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon. Pachateli hrozil trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest.

¹⁶² Rizman, S.: in Novotný, O. – Dolenský, A – Púry, F. – Rizman, S. – Teryngel, J. – Vokoun, R.: Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část, Praha 1997, str. 146.

¹⁶³ K tomu srov. § 42 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona a § 13 zák. č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů.

Proti ponechání ustanovení § 156 odst. 3 trestního zákona v platnosti byl vznesen argument nadbytečnosti s ohledem na ostatní skutkové podstaty precizněji chránící čest a osobní vážnost, a současně bylo poukazováno na absenci nezbytnosti takového ustanovení v demokratické společnosti. Byla také zmiňována skutečnost, že občan proti stejnému jednání veřejného činitele rovněž nepoživá zvýšené ochrany.¹⁶⁴

Tyto názory a problematičnost aplikace ustanovení § 156 odst. 3 trestního zákona dokumentuje například rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích spis. zn. 3 To 697/95. Tento rozsudek se týkal odvolání obžalované, která byla odsouzena soudem prvního stupně za spáchání trestného činu podle § 156 odst. 3 trestního zákona za to, že v člancích uveřejněných v novinách nařkla soudkyni že "vyrábí zmetky, zneužívá pravomoci a že její názory pramení z pouhé prostoduchosti." Odvolací soud, na rozdíl od soudu prvního stupně, dospěl po zvážení obsahu těchto článků k závěru, že nejde o hrubou urážku ve smyslu ustanovení § 156 odst. 3 trestního zákona a na základě této úvahy zrušil napadený rozsudek v celém rozsahu.

Soud svůj výrok odůvodnil tím, že „důsledkem společenských změn vedoucích k demokracii, jejímž nutným atributem je svoboda slova, (...) vysoká míra kritičnosti, a v té souvislosti odstranění nedotknutelnosti představitelů státní moci, je to, že taková kritičnost jako společenský fenomén je prezentována v masmédiích, a že výrazně nevybočuje z tolerovaného rámce společenského vědomí.“¹⁶⁵

Po zrušení ustanovení § 156 odst. 3 trestního zákona tak poskytuje trestní zákon zvláštní ochranu veřejným činitelům pouze před násilným jednáním a nikoliv před verbálním

¹⁶⁴ Král, V., Teringel, J.: K poslední novelizaci trestního práva v roce 1997, § 102 trestního zákona, Trestní právo 2/1998 - příloha, Ostrava 1998, str. VIII.

¹⁶⁵ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích spis. zn. 3 To 697/95.

jednáním. V případech verbálních trestných činů proti veřejnému činiteli však není vyloučen postih podle § 206 trestního zákona hájícím obecně osobnostní práva všech.¹⁶⁶

Toto tvrzení však částečně vyvrací soudní judikatura, která přesněji vymezuje, kdo se dá považovat za veřejného činitele a kdo za státní orgán ve smyslu ustanovení § 154 trestního zákona. Dle názoru Nejvyššího soudu ČR je možno posoudit urážky a pomluvy pronesené proti státnímu zástupci jako trestný čin podle ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona, tedy hrubou urážku nebo pomluvu státního orgánu, protože v ustanovení § 12 odst. 1 trestního řádu, který poskytuje výčet orgánů činných v trestním řízení, je uvedeno, že těmito orgány se rozumí soud, státní zástupce a policejní orgán. Nejvyšší soud tak dovodil, že státního zástupce je tak nutno považovat za státní orgán a tudíž se na něj vztahuje ochrana podle ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona.¹⁶⁷

Bez ohledu na předchozí odstavce poukazuje Michal Bartoň, že by bylo potřeba zvážit účelnost ustanovení § 154 odst. 2 trestního zákona. „I zde je totiž otázkou, zda je v demokratické společnosti nezbytné v souladu s Listinou i Úmluvou omezovat svobodu projevu v zájmu ochrany státních orgánů a tím omezovat diskusi o věcech veřejného zájmu.“¹⁶⁸

4.3.6. ZÁJEM NA ZACHOVÁNÍ NEZÁVISLOSTI A NESTRANNOSTI SOUDŮ

Mezi ustanovení trestního zákona omezující svobodu projevu na úkor ochrany státních orgánů je třeba zahrnout také ustanovení §§ 169a a 169b trestního zákona. Ustanovení § 169a trestního zákona postihuje zasahování do nezávislosti soudu, ustanovení § 169b trestního zákona zase pohrdání soudem.

¹⁶⁶ K tomu blíže viz kapitola 4.1.1.

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 983/2002.

¹⁶⁸ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 111.

Existence a zařazení těchto ustanovení je však mnohem složitější, než se na první pohled může zdát.

Úmluva v čl. 10 odst. 2, stanoví že svobodu projevu lze omezit z důvodu zachování autority a nestrannosti soudní moci. Obdobné ustanovení však nezakotvuje Listina. Dochází tedy k situaci, kdy Úmluva obsahuje ustanovení, které nenachází oporu v textu Listiny. Úmluva, která má na základě čl. 10 Ústavy ČR aplikační přednost před zákonem, však nemá aplikační přednost před Listinou jakožto ústavním zákonem. Přímá aplikace Úmluvy by tak byla v rozporu se zmíněným čl. 10 Ústavy ČR.

Legalitu omezení svobody projevu ve prospěch zachování autority a nestrannosti soudní moci tedy nelze vyvozovat se samotné Úmluvy, ale je třeba ji dovodit z ustanovení čl. 17 odst. 4 Listiny. Pokud budeme vycházet ze systematického zařazení trestných činů podle ustanovení §§ 169a a 169b v trestním zákoně (hlava třetí: Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, oddíl šestý: Jiná rušení státního orgánu), je nepochybné, že se jedná o omezení svobody projevu v zájmu veřejné bezpečnosti a v úvahu může přijít i bezpečnost státní. Pokud však budeme rozlišovat autoritu a nestrannost soudů a autoritu a nestrannost soudců, bude v případě soudců přicházet v úvahu také zájem na ochraně práv a svobod druhých.¹⁶⁹

Podle ustanovení § 169a odst. 1 trestního zákona je trestné působení na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem. Chráněni jsou soudci všech soudů i přísedící. Problematickou se však může stát situace, kdy tisk podává veřejnosti informace, které získal na základě

¹⁶⁹ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 192.

informační povinnosti orgánů činných v trestním řízení,¹⁷⁰ definované v ustanovení § 8a trestního řádu.¹⁷¹ Jak poukazuje Pavel Vantuch, „sdělovacím prostředkům zřejmě nic nebrání v tom, aby vyjadřovaly své stanovisko ať již souhlasné nebo kritické k pravomocnému rozhodnutí.“¹⁷²

Takové stanovisko by podle stejného autora však nemělo předcházet vydání rozsudku. V této době by se měly sdělovací prostředky zaměřit pouze na informace získané od orgánů činných v trestním řízení. Pokud by se sdělovací prostředky zaměřovaly na úvahy o tom, jak by měl soud v dané věci rozhodnout, a to ještě před vydáním pravomocného rozhodnutí, bylo by jejich jednání nepřijatelné a naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu zasahování do nezávislosti soudu. Takové jednání totiž může působit na soudce aby porušil své povinnosti v řízení před soudem.¹⁷³

Vladimír Sládeček však zastává mnohem liberálnější názor. Podle něj je třeba posoudit, zda každé konkrétní vyslovení názoru novináře ve sdělovacích prostředcích v souvislosti s rozhodováním soudu ovlivňuje či působí na rozhodování soudce. „Ovlivňování soudu musí být přímé, adresované a zahrnovat úmysl působení na soudce k porušení jeho povinností.“¹⁷⁴ Obdobné stanovisko zastává i Michal Bartoň. Podle něj „není možné srovnávat občana, který je před soudem procesní stranou a má na rozhodnutí ve věci osobní zájem,

¹⁷⁰ Orgány činnými v trestním řízení se podle § 12 odst. 1 trestního řádu rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán.

¹⁷¹ Na základě ustanovení § 8a odst. 1 trestního řádu mají orgány činné v trestním řízení povinnost informovat o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom musí dbát toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

¹⁷² Vantuch, P.: Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci?, Bulletin advokacie 6/1996, Praha 1996, str. 36.

¹⁷³ Vantuch, P.: Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci?, Bulletin advokacie 6/1996, Praha 1996, str. 37.

¹⁷⁴ Sládeček, V.: Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech, Bulletin advokacie 3/1997, Praha 1997, str. 28-29.

s (...) médii, jejichž cílem je informovat a kriticky hodnotit bez vztahu ke stranám sporu či bez vlastního zájmu na rozhodnutí ve věci."¹⁷⁵

Diskusi na toto téma je možno zakončit myšlenkou, že vzhledem k tomu, že mediální kampani kolem některých soudních sporů nelze zabránit, bude daleko vhodnější se nejdříve zaměřit na odpovědnost soudců „za nestranné rozhodnutí a tedy i jejich schopnost jakýmkoliv tlakům veřejného mínění či momentálním náladám (...) odolat“¹⁷⁶

Za spáchání trestného činu zasahování do nezávislosti soudů hrozí pachateli podle ustanovení § 169a odst. 1 trestního zákona trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta. Pokud by však pachatel jednal v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch nebo způsobit značnou škodu, hrozí mu podle §169a odst. 2 trest odnětí svobody na tři léta až deset let.

Podle ustanovení § 169b trestního zákona je trestné, ve vztahu ke svobodě projevu, rušení jednání soudu provedené závažným způsobem, urážení a znevažování soudu. Ve všech případech se vyžaduje opakování nedovoleného jednání. K naplnění pojmu "opakovaně" však není nutné, aby k závadnému chování došlo při více jednáních. Trestný čin podle ustanovení § 169b lze spáchat při jediném jednání soudu, pokud však k závadnému chování dojde vícekrát.¹⁷⁷

Jednání může spočívat především ve výkřicích, hlučných projevech nevole a jiných verbálních projevech. Příkladem však může být i jednání svědka, který opakovaně odepře vypovídat s odůvodněním, že nevěří ve spravedlivé rozhodnutí soudu.¹⁷⁸ Možnost takového postihnutí svědka na základě ustanovení

¹⁷⁵ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 199.

¹⁷⁶ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 200.

¹⁷⁷ Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. 9 To 21/2003.

¹⁷⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Praze spis. zn. 8 To 5/94.

§ 169b trestního zákona bylo zakotveno zákonem č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, kdy bylo ustanovení § 169b rozšířeno i na případy opakovaného zmaření soudního jednání.¹⁷⁹

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest.

4.3.7. KŘIVÁ VÝPOVĚĎ, NEPRAVDIVÝ ZNALECKÝ POSUDEK A KŘIVÉ TLUMOČENÍ

Z hlediska systematiky je problematické zařazení trestných činů dle ustanovení §§ 175 a 175a trestního zákona stíhající křivou svědeckou výpověď, nepravdivý znalecký posudek a křivé tlumočení.

Omezení svobody projevu definované těmito ustanoveními by za určitých okolností mohlo být podřazeno pod zájem na ochraně práv a svobod jiných ve smyslu čl. 17 odst. 4 Listiny, protože eventuálním objektem tohoto trestného činu může být i zájem společnosti na tom, aby její členové v důsledku křivé výpovědi, posudku znalce nebo křivého tlumočení nebyli poškozeni vydáním nesprávného rozhodnutí nebo alespoň hrozbou, že takové rozhodnutí bude vydáno. Vzhledem k jejich zařazení do hlavy třetí zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných a s přihlédnutím ke všem okolnostem bude nejspíš správné, pokládat omezení svobody projevu definované těmito ustanoveními za omezení v zájmu veřejné bezpečnosti, přesněji v zájmu ochrany státních orgánů.

Dle ustanovení § 175 odst. 2 trestního zákona lze stíhat jednání svědka nebo znalce, který před soudem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí

¹⁷⁹ Vantuch, P.: K výslechu svědka, který se nedostavuje k jednání soudu, Bulletin advokacie 9/1994, Praha 1994 str. 12.

Poslanecké sněmovny, uvede nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí nebo pro zjištění vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny, nebo takovou okolnost zamlčí.

Primárním objektem tohoto ustanovení je zájem společnosti na správném zjištění skutkového stavu při vyšetřování konaném orgány činnými v trestním řízení, soudy v občanskoprávním řízení a jiném řízení a vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny.

Po subjektivní stránce se vyžaduje, aby pachatel úmyslně uvedl nepravdu nebo úmyslně určité okolnosti zamlčel a to bez ohledu na skutečnost, zda byl či nebyl na jím nepravdivě uvedenou nebo zamlčenou okolnost výslovně tázán. Při hodnocení lživé výpovědi je však třeba přesně rozlišit skutková tvrzení svědka o okolnostech, které vnímal svými smysly od jeho dojmů, domněnek, názorů, či hodnocení vnímané události, které učinil myšlenkovým postupem až později. „Samotná skutečnost, že tvrzené údaje svědka jsou v rozporu s jinak objektivně zjištěnými okolnostmi, nestačí vždy pro závěr o úmyslně nepravdivé výpovědi tohoto svědka o konkrétních skutkových okolnostech.“¹⁸⁰

Není dále rozhodná skutečnost, aby v důsledku křivé výpovědi bylo vydáno nesprávné rozhodnutí. Křivá výpověď se však musí týkat okolností, které mají podstatný význam pro rozhodnutí. „Nemusí se však jednat o okolnost mající rozhodující význam. Zpravidla půjde o skutečnost, kterou orgán uvedený v tomto ustanovení musí vzít v úvahu při řešení otázky, o níž má rozhodnout.“¹⁸¹ Judikatura Nejvyššího soudu ČR z doby před druhou světovou válkou však zastává opačné stanovisko a vyslovuje názor, že „pro trestnost křivého

¹⁸⁰ Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. 8 To 743/97.

¹⁸¹ Rizman, S.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1044.

svědectví jest lhostejno, zda týkalo se okolnosti rozhodné či nerozhodné.¹⁸²

Okruh možných pachatelů je v tomto ustanovení omezen pouze na svědky a znalce. Pokud je někdo vyslýchán jako svědek a následně je ve stejném případě vyšetřován jako obviněný, nelze jeho předešlé výpovědi za předpokladu, že byly nepravdivé, posuzovat jako trestný čin podle ustanovení § 175 odst. 2 trestního zákona, protože „osoba která spáchala trestný čin, se nepravdivou svědeckou výpovědí ohledně tohoto svého trestného činu nedopouští trestného činu křivé výpovědi podle § 175 trestního zákona ani tehdy, byla-li řádně poučena o právu odepřít vypovídat podle § 100 odst. 2¹⁸³ trestního řádu.“¹⁸⁴

Proto nemůže obviněný tím, že před vyšetřujícím orgánem přes poučení vypoví jako svědek nepravdu o rozhodných okolnostech ohledně jím spáchaného trestného činu, naplnit znaky trestného činu křivé výpovědi.

Totéž platí pro účastníky občanskoprávního řízení. Ten, kdo vypovídá v občanskoprávním řízení jako účastník, není svědkem a nemůže být proto stíhán pro trestný čin křivé výpovědi podle ustanovení § 175 trestního zákona.¹⁸⁵

Dle ustanovení § 101 odst. 1 trestního řádu¹⁸⁶ je nutno svědka poučit o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi. Toto poučení je podmínkou případné trestní odpovědnosti podle ustanovení § 175 trestního zákona. Soudní judikatura doplňuje, že ke splnění

¹⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Kr I 122/20.

¹⁸³ Dle ustanovení § 100 odst. 2 trestního řádu je svědek oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědi způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.

¹⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. 5 Tz 71/68, stejně tak rozsudek Nejvyššího soudu SSR spis. zn. 8 Tz 31/69.

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR spis. zn. 5 Tz 73/80.

¹⁸⁶ Podle ustanovení § 101 odst. 1 trestního řádu věty druhé musí být svědek poučen o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi. Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než patnáct let, je třeba ji poučit přiměřeně jejímu věku.

zákonem stanovené povinnosti dle ustanovení § 101 odst. 1 trestního řádu postačí výslovně svědka upozornit, že křivá výpověď může mít následek v podobě trestního stíhání, „aniž by bylo třeba podmínky trestnosti dále konkretizovat, například uvádět konkrétně ustanovení trestního zákona obsahující skutkovou podstatu odpovídajícího trestného činu, apod.“¹⁸⁷

Za spáchání trestného činu podle ustanovení § 175 trestního zákona hrozí pachateli trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitý trest. Pokud by však pachatel svým jednáním způsobil značnou škodu nebo jiný zvláště závažný následek, hrozí mu trest odnětí svobody na dvě léta až deset let.

Obdobné ustanovení, které má stejný objekt, je ustanovení § 175a odst. 2 trestního zákona postihující jednání tlumočnicka, který před soudem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny, nesprávně, hrubě, zkresleně nebo neúplně tlumočí nebo písemně překládá.

Jedná se o úmyslný trestný čin, jehož pachateli mohou být pouze osoby, které byly v řízení v jehož rámci mělo dojít ke spáchání tohoto trestného činu, v procesním postavení tlumočnicků. Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitý trest. Pokud by však pachatel svým jednáním způsobil značnou škodu nebo jiný zvláště závažný následek, hrozí mu trest odnětí svobody na dvě léta až deset let.

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 6 Tdo 464/2003.

4.4. OSTATNÍ PŘÍPADY OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU V ZÁJMU BEZPEČNOSTI STÁTU A VEŘEJNÉ BEZPEČNOSTI

Zájem na omezení projevů spočívajících v podpoře a propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, dále hanobení národa, rasy a přesvědčení nebo podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování práv a svobod osob, nemůže být podřazen pouze pod zájem na zachování bezpečnosti státu nebo jen pod zájem na veřejné bezpečnosti. Jak poukazuje Michal Bartoň, má zájem na omezení těchto projevů za cíl „nejen přispět k zachování veřejné bezpečnosti a předcházet zločinnosti, ale zároveň bránit i tomu, aby představitelé názorů neslučitelných s ochranou lidských práv nezískali ve státě takovou moc, která by v konečném důsledku mohla ohrozit nejen veřejnou bezpečnost, ale i bezpečnost státu.“¹⁸⁸

4.4.1. HANOBENÍ A PODNĚCOVÁNÍ

Do této problematiky je nutno zahrnout ustanovení trestných činů zařazených v hlavě páté trestního zákona nazvané trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Týká se to trestných činů podle ustanovení § 198 a 198a trestního zákona. Těmito ustanoveními došlo k zapracování Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.¹⁸⁹ Čl. 2 odst. 1 této úmluvy stanoví, že smluvní státy odsuzují rasovou diskriminaci a zavazují se, že budou provádět bez prodlení a všemi vhodnými způsoby politiku směřující k odstranění rasové diskriminace ve všech jejích formách a k rozvoji porozumění mezi všemi rasami.

Ustanovení § 198 trestního zákona se vztahuje na postih veřejného hanobení národa a jeho jazyka, dále etnické skupiny

¹⁸⁸ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 100.

¹⁸⁹ Tato úmluva se stala součástí právního řádu Československa na základě vyhlášky Ministerstva zahraničních věcí ČSSR č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace.

nebo rasy, skupiny obyvatel pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo pro to, že jsou bez vyznání.

Hanobením se rozumí hrubě urážející projev. Jeho urážlivost může vyplývat buď již z obsahu a způsobu jeho přednesu nebo z provedení, popřípadě z jiných okolností, za nichž byl učiněn. Přitom nezáleží na tom, jaký měl tento hanobící projev na veřejnosti ohlas.¹⁹⁰ Trestní sazba může při spáchání tohoto trestného činu dosáhnout až dvě léta. Až na tři léta vězení může být pachatel odsouzen v případě, spáchali tento trestný čin nejméně dvěma osobami.

Ustanovení § 198a odst. 1 trestního zákona zakotvuje postih veřejného podněcování k nenávisti vůči některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo k jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta. Stejně bude podle § 198a odst. 2 trestního zákona potrestán pachatel, který se spolčí nebo srotí ke spáchání tohoto trestného činu.

Ustanovení § 198a odst. 3 písm. a) trestního zákona upravuje kvalifikovanou podstatu tohoto trestného činu stanovící trestní sazbu na šest měsíců až tři léta pro pachatele, který spáchá trestný čin podle ustanovení § 198a odst. 1 trestního zákona tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Stejně bude podle ustanovení § 198a písm. b) trestního zákona pachatel potrestán, účastní-li se aktivně činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou nebo náboženskou nenávist.

¹⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 7 Tdo 989/2002.

4.4.2. PODPORA A PROPAGACE

Další ustanovení zakotvující omezení svobody projevu v zájmu zachování veřejného pořádku se nacházejí v hlavě desáté trestního zákona mezi trestnými činy proti lidskosti. Jedná se o ustanovení §§ 260, 261 a 261a trestního zákona.

Podle ustanovení § 260 odst. 1 je trestná podpora a propagace hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásání národnostní, rasové, náboženské a třídní zášti nebo zášti vůči jiné skupině osob. Takto jsou chráněny všechny osoby bez vazby na české státní občanství.¹⁹¹

Zákon neobsahuje žádnou definici toho, co je možno považovat za hnutí. „Zcela jistě však musí jít o skupinu, která má alespoň jasné a zřetelné kontury, tak aby bylo možné vyjádřit její smysl, cíl, způsoby chování apod.“¹⁹²

Odlišení pojmů podpora a propagace se blíže věnoval Nejvyšší soud ČR.¹⁹³ Podle názoru Nejvyššího soudu ČR je pro propagaci typické aktivní jednání pachatele. Propagací se rozumí veřejné uvádění takového hnutí nebo jeho ideologie a záměrů ve známost, doporučování jím zastávaných či prosazovaných myšlenek a názorů apod.¹⁹⁴ Podpora může být uskutečňována i nepřímým jednáním, například poskytováním finančních a technických prostředků, ale i morální podporu, spočívající např. v poskytnutí možnosti uveřejnit závadný materiál apod.¹⁹⁵

Trestní sazba činí v tomto případě jeden rok až pět let. Tři léta až osm let pachateli hrozí, spáchá-li uvedený trestný čin filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným

¹⁹¹ Zákon č. 405/2000 Sb., kterým se mění trestní zákon, zaměnil pojem "občan" jakožto předmět útoku tohoto trestného činu obecnějším pojmem "člověk" a rozšířil tak ochranu poskytovanou tímto ustanovením na lidi obecně.

¹⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 337/2002.

¹⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 3 Tdo 651/2002.

¹⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 337/2002.

¹⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 3 Tdo 651/2002.

způsobem, jako člen organizované skupiny nebo za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Ustanovení § 260 trestního zákona je v poměru speciality k ustanovení § 261 trestního zákona, podle kterého je možno postihnout veřejné projevování sympatií k hnutím uvedených v ustanovení § 260 trestního zákona. Projev sympatie může být proveden buďto výslovně nebo i konkludentním jednáním. Musí být ale z projevu patrný kladný postoj k hnutí uvedeném v ustanovení § 260 trestního zákona. Pachateli tohoto trestného činu hrozí trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta.

Rozdíl mezi ustanoveními §§ 198 a 198a trestního zákona a ustanoveními §§ 260 a 261 trestního zákona je zřejmý. Zatímco jednání podle ustanovení §§ 260 a 261 trestního zákona se vztahuje na případy, kdy existuje určité hnutí, které si klade za cíl omezování práv a svobod nebo diskriminaci z různých důvodů, ustanovení §§ 198 a 198a se dotýkají pouze individuálních aktivit, byť podobně motivovaných.¹⁹⁶

Rozdíl je také v tom, že ustanovení § 198a postihuje podněcování, tedy individuální a přímou aktivitu vyzývající další osoby k nenávisti, zášti nebo k porušování práv a svobod, zatímco ustanovení §§ 260 a 261 postihují podporu či propagaci hnutí v § 260 definovaném, a to různými způsoby.

Ustanovení § 198 trestního zákona i ustanovení § 260 trestního zákona chrání okruh společenských zájmů obdobného charakteru. Ustanovení § 198 trestního zákona však „postihuje pouze případy útoků slabší intenzity. Postačí k nim veřejný a pohoršlivý způsob jednání, tedy takový, který je způsobilý vyvolat rozhořčení a morální odsouzení veřejnosti. Není vyloučeno, aby tento čin byl podle okolností součástí

¹⁹⁶ Payne, J.: Důvodová zpráva k novele trestního zákona § 198a, §260, §261a, Poslanecká sněmovna Parlamentu, Tisk 599, ASPI 2000.

trestných činů podle ustanovení § 260 a § 261 trestního zákona."¹⁹⁷ V takovém případě by ovšem šlo o faktickou konzumpci a samostatně by se ustanovení § 198 trestního zákona pachateli nepřičítalo.

Naproti tomu soudní praxe zastává stanovisko, že souběh trestných činů hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 odst. 1 písm. a) trestního zákona a podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261 trestního zákona je možný, a je dán například v případě, „kdy obviněný veřejně hrubě uráží některou rasu a dalšími výroky současně veřejně projevuje své sympatie k hnutí uvedenému v ustanovení § 260 trestního zákona.“¹⁹⁸

4.4.3. PODPORA A PROPAGACE FAŠISMU A KOMUNISMU

Zákonem č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, a který nabyl účinnosti 1. 1. 1992 bylo novelizováno ustanovení § 260 trestního zákona, které tak získalo následující znění "Kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod občanů nebo hlásá národnostní, rasovou, třídní nebo náboženskou zášť (jako například fašismus nebo komunismus), bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let."

Předmětem polemik se stala ta část tohoto ustanovení, které se nachází v závorce, a spornou se stala otázka, zda je tato konkretizace, tedy uvádění komunismu a fašismu jako příkladů závadných ideologií, v trestním zákoně nutná. Spory vyvrcholily ústavní stížností skupiny 83 poslanců Federálního shromáždění, na základě které měl být Ústavním soudem ČSFR posouzen soulad ustanovení § 260 trestního zákona ve znění

¹⁹⁷ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství 8/1996, Výklad ustanovení § 260 a § 198 trestního zákona.

¹⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 11 Tdo 161/2003.

zákona č. 557/1991 Sb. s Listinou a s mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách.

Ústavní soud ČSFR vyslovil názor, že bezpečnost státu a bezpečnost občanů (veřejná bezpečnost) vyžadují zabránit podpoře a propagaci hnutí, které bezpečnost státu a občanů ohrožují. Hnutí, které prokazatelně směřují k potlačení občanských práv nebo k hlášení zášti, bez ohledu na pojmenování a zdůvodňování jakýmkoliv ideály nebo cíli, jsou hnutími, které demokratický stát, jeho bezpečnost a bezpečnost jeho občanů, ohrožují. Jejich postih je proto v plném souladu s omezeními, které se připouští v čl. 17 odst. 4 Listiny.¹⁹⁹

Ústavní soud ČSFR dále rozhodl, že část věty § 260 odst. 1 trestního zákona ve znění zákona č. 557/1991 Sb. uvedená v závorce, pokud z ní jednoznačně nevyplývá, že skutkové znaky uvedené v části věty před závorkou musí být splněny i v případech uvedených v závorce, není v souladu s ustanoveními čl. 2 odst. 2, 3 a čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny, které vyjadřují principy právního státu a požadavky právní jistoty. Na základě tohoto zjištění byla nálezem Ústavního soudu ČSFR tato část ustanovení § 260 trestního zákona, tedy text "jako například fašismus nebo komunismus" v závorce, zrušena.

Přesto však zůstalo v původním znění zachováno ustanovení § 261 trestního zákona podle kterého bylo trestné veřejné projevení sympatií k fašismu nebo k jinému podobnému hnutí uvedenému v ustanovení § 260 trestního zákona. Vpuštěním slova "fašismus" z ustanovení § 260 trestního zákona totiž vznikla nelogická situace, „protože ustanovení § 261 opakovalo doslovně původní znění obsahující slovo "fašismus" jako typové

¹⁹⁹ Nález Ústavního soudu ČSFR spis. zn. Pl. ÚS 5/92, přeloženo ze slovenského jazyka.

označení hnutí určitého charakteru, když už slovo "fašismus" nebylo v ustanovení § 260 trestního zákona uvedeno."²⁰⁰

Schválením zákona č. 405/2000 Sb., kterým se mění trestní zákon, došlo v ustanovení § 261 trestního zákona k vypuštění slov "k fašismu nebo jinému podobnému hnutí," protože „obecnější znění jednak lépe odpovídá potřebě ochrany lidských práv v České republice a jednak odstraňuje nelogický odkaz na předchozí paragraf poté, co Ústavní soud provedl vypuštění jeho části."²⁰¹ Zákonodárce chtěl navíc zdůraznit, že „všechny projevy nesnášenlivosti, zášti a nenávisti mají stejnou podstatu a jsou stejně nebezpečné pro demokratickou společnost. Proto také by měly orgány činné v trestním řízení pro nim postupovat se stejnou důrazností."²⁰²

Trochu jiný pohled na danou problematiku, přesněji propagaci fašismu, přinesl případ nakladatele Michala Zítka, který byl obžalován ze spáchání trestného činu podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod občanů podle ustanovení § 260 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona, kterého se měl dopustit tím, že jako ředitel a majitel knižního nakladatelství v lednu 2000 nechal vydat doslovný český překlad spisu Adolfa Hitlera *Mein Kampf*. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7²⁰³ byl Zítka uznán vinným pro spáchání výše uvedeného trestného činu a výrok soudu I. stupně potvrdil, na základě odvolání podaného obžalovaným, Městský soud v Praze.²⁰⁴

Proti tomuto rozhodnutí podal obžalovaný dovolání a domáhal se jeho zrušení z důvodu uvedeného v ustanovení § 265b

²⁰⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 405/2000 Sb., kterým se mění trestní zákon.

²⁰¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 405/2000 Sb., kterým se mění trestní zákon.

²⁰² Payne, J.: Důvodová zpráva k novele trestního zákona § 198a, §260, §261a, Poslanecká sněmovna Parlamentu, Tisk 599, ASPI 2000.

²⁰³ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 spis. zn. 25 T 133/2000.

²⁰⁴ Usnesení Městského soudu v Praze spis. zn. 44 To 1569/2001.

odst. 1 písm. g) trestního řádu, tedy že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku.

Podle názoru dovolatele ze znění ustanovení § 260 trestního zákona vyplývá, že podpora a propagace musí zahrnovat úmysl pachatele svým jednáním podporovat nebo propagovat hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod občana (člověka) nebo hlásající národnostní, rasovou, třídní nebo náboženskou zášť. Dovolatel dále uvedl, že nesouhlasí s tím, že hnutí, které měl svým jednáním podporovat a propagovat, a které soudy prvního a druhého stupně uvedly v rozhodnutí je antisemitismus. Antisemitismus nelze podle dovolatele označit za hnutí, ale za ideologii.

Nejvyšší soud ČR uznal, že „nelze než přisvědčit argumentaci dovolatele v tom směru, že antisemitismus nelze označit za hnutí, nýbrž za ideologii.“²⁰⁵ Nejvyšší soud ČR dále uvedl, že hnutím které bylo v daném případě, tedy vydáním Hitlerovy knihy, propagováno, je fašismus (přesněji nacismus) jakožto hnutí minulé, tedy hnutí v době jednání obviněného už neexistující.

Dle ustanovení § 260 trestního zákona však musí jít o podporu nebo propagaci hnutí skutečně existujícího a navíc je nutné, aby takové hnutí existovalo a působilo v době, kdy dojde ke spáchání trestného činu, což vyplývá z jazykového, logického i systematického výkladu ustanovení § 260 odst. 1 trestního zákona, jenž obsahuje formulaci "hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod," kdy zákonodárce zde užil přítomného času. Také z tohoto důvodu bylo dovolání uznáno jako odůvodněné, protože rozhodnutí soudu druhého stupně sočovalo na nesprávném právním posouzení věci tedy v prvé řadě na nesprávném zhodnocení otázky zda

²⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 5 Tdo 337/2002.

antisemitismus lze považovat za hnutí ve smyslu ustanovení § 260 trestního zákona.

Následně Nejvyšší soud ČR dále vyslovil názor, že hnutím ve smyslu ustanovení § 260 trestního zákona pro posuzování jeho podpory a propagace prováděné v současnosti nemůže být fašismus z toho důvodu, že se nejedná o hnutí, které v současnosti existuje jak je ustanovením § 260 odst. 1 trestního zákona požadováno.

Pojmy "komunismus" a "fašismus" však v trestním zákoně přece jen zůstaly zachovány, protože již zmíněným zákonem č. 405/2000 Sb., kterým se mění trestní zákon, byla současně do trestního zákona vložena nová skutková podstata podle ustanovení § 261a trestního zákona, podle které je trestné veřejné popírání, schvalování nebo snaha ospravedlnit nacistické nebo komunistické genocidium nebo jiné zločiny nacistů nebo komunistů proti lidskosti. Toto ustanovení, které se vztahuje mimo jiné na jednání, které bývá nazýváno jako "osvětivská lež," má za úkol sankcionovat pokusy bagatelizovat, popírat, zlehčovat či ospravedlnit zločiny jak z doby nacistické okupace, tak z doby komunistické totality. Pachatelé tohoto trestného činu hrozí trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta.

Jak poukazuje Stanislav Rizman, je zařazení posledně zmíněné skutkové podstaty do trestního zákona „odůvodněno historickou zkušeností, že každé hnutí směřující směřujících k potlačení práv a svobod občanů (...) může po uchopení moci vyústit v režim, ve kterém dochází ke zločinům proti lidskosti.“²⁰⁶

Navíc skutková podstata podle § 261a trestního zákona byla inspirována podobnou úpravou potírající zpochybňování

²⁰⁶ Rizman, S.: in Šámal, P. – Půry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1599.

holocaustu v některých evropských zemích.²⁰⁷ Toto ustanovení vzbuzuje od počátku své existence pochybnosti, jestli až příliš neomezuje svobodu projevu²⁰⁸ nebo zda komunistické zločiny páchané u nás především v průběhu padesátých let 20. století je možno označit jako genocidium.²⁰⁹

4.4.4. OCHRANA BEZPEČNOSTI LETADLA A PLAVIDLA

Pro úplnost je třeba se zmínit i o ustanovení § 180b trestního zákona definující trestný čin sdělení nepravdivé informace, která může ohrozit bezpečnost nebo provoz vzdušného dopravního prostředku za letu nebo civilního plavidla za plavby.

Toto ustanovení bylo v trestním zákoně doplněno zákonem č. 45/1973 Sb., kterým se mění s doplňuje trestní zákon, jako reakce na mezinárodní závazek ČSSR v souvislosti s přijetím Mezinárodní úmluvy o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví přijatou Montrealu v roce 1971.²¹⁰ Zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, byla ochrana poskytovaná tímto ustanovením rozšířena i na civilní plavidla za plavby.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně bezpečnosti provozu těchto dopravních prostředků. Ke sdělení nepravdivé informace musí dojít za letu nebo plavby a to přímo na palubě plavidla nebo letadla nebo také ze země. Ke sdělení informace však může dojít i před letem nebo plavbou za

²⁰⁷ Obdobné ustanovení lze nalézt v právním řádu SRN, Rakouska, Belgie, Španělska, Švýcarska nebo Lucemburska.

²⁰⁸ Srov. Rizman, S.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1607.

²⁰⁹ Genocidium definuje čl. II. Úmluvy o zabránění s trestání zločinu genocidia, publikované jako příloha vyhlášky Ministerstva zahraničí ČR č. 32/1955 Sb., o úmluvě o zabránění s trestání zločinu genocidia, jako „kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou: usmrcení příslušníků takové skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí a násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

²¹⁰ Tato úmluva byla publikována ve sbírce zákonů na základě vyhlášky Ministerstva zahraničních věcí ČSSR č. 16/1974 Sb., o Úmluvě o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví.

předpokladu, že se její účinky projeví až za letu nebo plavby. K samotnému ohrožení bezpečnosti nebo provozu však dojít nemusí. Postačí, že informace je k tomu způsobilá.

Tato skutková podstata je vybudována na úmyslném zavinění. Pachatel si musí být vědom nepravdivosti informace a jeho jednání musí být vedeno v úmyslu ohrozit provoz plavidla nebo letadla, „aniž by pachatel musel vědět, jakým konkrétním způsobem vznikne vlastní ohrožení bezpečnosti nebo provozu.“²¹¹ Postačí, že pachatel je srozuměn s tím, že toto ohrožení nastane.

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitý trest.

4.5. OCHRANA VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ

Ochrana veřejného zdraví je dalším legitimním důvodem, pro který je možno na základě čl. 17 odst. 4 Listiny omezit svobodu projevu.

Podle ustanovení § 188a odst. 1 trestního zákona nazvaného šíření toxikomanie je trestně odpovědný ten, kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje, anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří. Pojem návykové látky je definován v ustanovení § 89 odst. 10 trestního zákona.²¹²

Ustanovení § 188a trestního zákona je však vytýkána jeho neurčitost, což může vést ke zneužití proti tomu, „kdo bez úmyslu podporovat nebo propagovat toxikomanií šíří informace o drogách, využívaje k tomu svého ústavním pořádkem zajištěného

²¹¹ Šámal, P.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1084.

²¹² Podle ustanovení § 89 odst. 10 trestního zákona se návykovou látkou rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobící nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Ustanovení § 188a trestního zákona však z tohoto výčtu vypouští alkohol, na který se omezení podle § 188a nevztahuje. Problematikou alkoholu se zabývá např. ustanovení § 218 trestního zákona postihující podávání alkoholických nápojů mládeži.

práva na svobodu projevu.²¹³ To se vztahuje především k formulaci "jinak podněcuje nebo šíří". V trestním řízení tak musí soud nad veškerou pochybnost prokázat, že osoba, obviněná z toho, že "jinak podněcuje nebo šíří" nealkoholickou toxikomanií, nejen objektivně způsobila určitý následek, ale že svým úmyslem k takovému následku směřovala. „Jestliže někdo publikuje stať, v níž pojednává např. o konopí, rostlině s mnohostranným využitím, lze jen velmi obtížně a s násilnou logikou konstruovat příčinnou souvislost mezi touto publikací a růstem toxikomanie.“²¹⁴

Za naplnění skutkové podstaty podle ustanovení § 188a odst. 1 trestního zákona hrozí pachateli trest odnětí svobody až na tři léta, zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Trest odnětí svobody na jeden rok až pět let však hrozí podle ustanovení § 188a odst. 2 pachateli v případě, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

4.6. OCHRANA MRAVNOSTI

Ochrana mravnosti je posledním legitimním důvodem, který Listina uvádí jako možný důvod pro omezení svobody projevu v čl. 17 odst. 4. Vymezení pojmu mravnost není jednoduché, protože mravnost, je „kategorií morální, filozofickou, a sociologickou a její pravidla nejsou nikde kodifikovaná.“²¹⁵ Mravnost je historicky podmíněna a všeobecně uznávaná soustava norem chování lidí ve společnosti a některé z těchto norem jsou svým významem pro společnost natolik důležité, že „jejich

²¹³ Partýk, P.: K vztahu tr. činu podle § 188a tr. z. k čl. 17 Listiny, ASPI.

²¹⁴ Partýk, P.: K vztahu tr. činu podle § 188a tr. z. k čl. 17 Listiny, ASPI.

²¹⁵ Herczeg, J.: Meze svobody projevu, Praha 2004, str. 117.

dodržování se stalo předmětem zákonné ochrany, která našla svůj výraz také v ustanoveních trestního zákona.²¹⁶

4.6.1. OHROŽOVÁNÍ MRAVNOSTI

Trestní zákon obsahuje několik ustanovení omezující svobodu projevu v zájmu ochrany mravnosti. V první řadě je to trestný čin podle ustanovení § 205 trestního zákona nazvaný ohrožování mravnosti. Odst. 1 tohoto ustanovení postihuje uvádění do oběhu, rozšiřování, veřejné zpřístupnění, výrobu, dovoz, průvoz a vývoz a také přechovávání²¹⁷ pornografického díla zobrazujícího dítě, ve kterém se projevuje neúcta k člověku a násilí nebo zobrazujícího pohlavní styk se zvířetem. Může se jednat o díla jak písemná, tak nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo o jiné předměty ohrožující mravnost.

Podle názoru Jiřího Jelínka je „název trestného činu (ohrožování mravnosti) širší, než vlastní činnost postižitelná podle trestního zákona,²¹⁸ protože mravnost lze nepochybně ohrozit i jinými činnostmi, než rozšiřováním v zákoně vymezených pornografických děl. Samotné vymezení pojmu "pornografické dílo" však zákon nevymezuje. Za pornografické dílo lze obecně považovat takové dílo, jehož jediným účelem je vyvolat nebo zvyšovat sexuální vzrušení.²¹⁹

Samotné splnění požadavku na pornografické dílo však nestačí k trestnosti podle ustanovení § 205 odst. 1 trestního zákona, pokud neobsahuje prvky, které zákon v tomto ustanovení

²¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 7 Tdo 235/2004.

²¹⁷ Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR spis. zn. Zm II 299/29: Pojmu "přechovávání" odpovídá již skutkový stav záležející v tom, že pachatel má u sebe, doma nebo na místě mu přístupném vědomě některý z předmětů, jež má toto ustanovení zákona na mysli. Nezáleží na podnětu, z něhož k tomu došlo, ani na účelu tohoto skutkového stavu. V subjektivním směru se nevyžaduje, by pachatel měl vůli směřující k tomu, aby předmět, jež přechovává, zůstal ukryt a nemusil být odevzdán úřadu.

²¹⁸ Jelínek, J.: in Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 18. vydání, Praha, 2002, str. 216.

²¹⁹ Jelínek, J.: in Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 18. vydání, Praha, 2002, str. 216, k tomu srov. Šámal, P.: in Rizman, S.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1228.

vyjmenovává. Pavel Šámal hovoří v této souvislosti o tzv. tvrdé pornografii.²²⁰ Toto omezení však neplatí v případě ustanovení odst. 2, které postihuje nabízení, přenechávání, zpřístupňování pornografického díla osobě mladší osmnácti let nebo vystavování a zpřístupňování pornografických děl na místě osobám mladším osmnácti let přístupným.

Objekt chráněný ustanovením § 205 odst. 2 trestního zákona se však může dostat do konfliktu se zájmy umělců. Záleží ovšem na tom, jestli lze chápat pornografii jako umělecké dílo. Pokud ano, může se stát pornografie prostředkem realizace svobody umělecké tvorby podle čl. 15 Listiny, pokud ne, půjde o realizaci svobody projevu podle čl. 17 Listiny.²²¹

Z toho plyne, že pokud budeme pornografii považovat za umělecké dílo, bude ustanovení § 205 trestního zákona omezovat nejen svobodu projevu tak, jak to umožňuje čl. 17 odst. 4 Listiny, ale bude také omezovat svobodu umělecké tvorby podle čl. 15 odst. 2 Listiny. Ten však žádnou možnost zákonného omezení svobody umělecké tvorby neobsahuje. Otázkou by tak zůstávala legalita tohoto ustanovení.

Jak však judikoval Ústavní soud ČR, umělci a ti, kteří propagují či rozšiřují jejich díla, nejsou imunní před možností, že jejich právo na svobodu projevu, zakotvené v článku 10 odst. 2 Úmluvy (a tedy i čl. 17 odst. 2 Listiny pozn. aut.), bude omezeno.²²²

Kvalifikovaná skutková podstata podle ustanovení § 205 odst. 3 postihuje pachatele, který spáchá trestný čin podle odst. 1 a odst. 2 tohoto ustanovení jako člen organizované skupiny nebo spáchá-li tento trestný čin tiskem, filmem,

²²⁰ Šámal, P.: in Rizman, S.: in Šámal, P. – Púry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1228.

²²¹ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002, str. 174.

²²² Usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. IV. ÚS 606/2003, kde se dále píše, že kdokoliv kdo vykonává svoji svobodu projevu, bere na sebe, v souladu s jednoznačným zněním druhého odstavce čl. 10 Úmluvy, "povinnost a odpovědnost." Jejich rozsah bude záviset na dané konkrétní situaci a prostředcích, které používá.

rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

4.6.2. OHROŽOVÁNÍ MRAVNÍ VÝCHOVY MLÁDEŽE

Svobodu projevu ve vztahu k ochraně mravnosti a morálky také omezuje ustanovení § 217 odst. 1 trestního zákona postihující jednání pachatele, které spočívá ve svádění osoby mladší osmnácti let k zahálčivému nebo nemravnému životu a tím i jejího vydání v nebezpečí zpustnutí.²²³

Důvodem existence této normy je skutečnost, že správné normy chování v souladu se zásadami morálky občanské společnosti si každý jedinec osvojuje v průběhu života a velký význam v tomto směru nabývá zejména výchova mladých lidí, kteří by „měli vyrůstat a žít v takovém výchovném prostředí, kde si zásady morálního chování osvojí.“²²⁴ Objektem trestného činu podle ustanovení § 217 trestního zákona je tak zájem na řádné výchově osob mladších osmnácti let.

Tento trestný čin lze spáchat jak úmyslným jednáním tak z nedbalosti.²²⁵ Svádění může spočívat nejen v přímém vyzývání (např. ústně nebo písemně) osoby mladší osmnácti let, ale podle soudní praxe také v jednání pachatele před osobou mladší

²²³ Z usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. 3 Tz 5/81: Za zpustnutí ve smyslu § 217 trestního zákona je nutno považovat propadnutí nejen alkoholu, ale i jiným omamným látkám, které podle zkušeností vede zpravidla již v krátké době k hlubokému snížení lidské osobnosti. Dle stanoviska Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. Tpj 74/70 se takto získaný životní postoj musí projevoval soustavnějším jednáním a musí být trvalejší povahy.

²²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 7 Tdo 235/2004.

²²⁵ Z usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 4 Tz 87/2001: pouhé neposílání syna do školy neznamenovalo jeho úmyslné svádění k zahálčivému a nemravnému způsobu života, čímž by jej vystavila nebezpečí zpustnutí. Je třeba si uvědomit, že osoba mladší osmnácti let je z hlediska ustanovení § 217 trestního zákona vydávána v nebezpečí zpustnutí takovým jednáním pachatele, které je podle své povahy a intenzity i podle zkušeností společenské praxe způsobilé vzbudit a upevnit v takové osobě návyky, zájmy a povahové vlastnosti projevující se nakonec v některých z uvedených forem závažného způsobu života. K tomu však srov. stanovisko Nejvyššího soudu ČR spis. zn. Tpj 74/70, kde se tento případ uvádí jako nejčastější forma páchaní tohoto trestného činu. Viz též usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. 110 Tz 29/85: Jednání obviněného záležející v tom, že zaslal své bývalé manželce pornografické obrázky, které při vybírání pošty na krátkou dobu zahlédla jeho nezletilá dcera, nemůže ohrozit mravní vývoj nezletilé způsobem a v intenzitě předpokládanými ustanovením § 217 písm. b) trestního zákona a proto nenaplnňuje znaky tohoto trestného činu.

osmnácti let, které u ní může vyvolat takové zájmy a návyky, které mohou vést k zahálčivému a nemravnému životu.²²⁶

Pro naplnění objektivní stránky tohoto trestného činu však postačí, aby jednání pachatele, které má znaky svádění k zahálčivému nebo nemravnému životu ve smyslu ustanovení § 217 trestního zákona, v ní negativní návyky utvrzovalo a posilovalo. Naplnění skutkové podstaty podle tohoto ustanovení tak nevylučuje skutečnost, že „poškozená osoba mladší osmnácti let již vedla sexuální život před závadným jednáním pachatele vůči ní, a to popřípadě i život nemravný.“²²⁷

Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že trestný čin podle § 217 trestního zákona je deliktem ohrožovacím a není rozhodné, zda k následku předpokládanému tímto zákonným ustanovením, tedy "vydání nebezpečí zpustnutí," skutečně došlo, ale postačí, že osoba byla uvedenému nebezpečí vystavena.²²⁸ Naproti tomu podle některých názorů je znak "vydání nebezpečí zpustnutí" splněn až v „momentě, osvojuje-li si osoba mladší osmnácti let v důsledku jednání pachatele škodlivé návyky, povahové rysy příp. sklony a zájmy, které zpravidla vedou k morálnímu úpadku jednotlivce.“²²⁹

Za spáchání tohoto trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta.

Zákonem č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, byl do ustanovení § 217 trestního zákona vložen nový odstavec 2, postihující jednání pachatele který umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji.²³⁰

²²⁶ Šámal, P. in: Šámal, P. – Půry, F. – Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář – II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004, str. 1283.

²²⁷ Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. 9 To 136/98.

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. 11 To 49/86.

²²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. Tz 10/68.

²³⁰ Král, V. - Teryngel, J.: K poslední novelizaci trestního zákona v roce 1997, § 217 odst. 2 trestního zákona, Trestní právo 2/1998, Ostrava 1998, příloha: Je otázkou, zda v této souvislosti Poslanecká sněmovna zvažovala, zda opakované umožňování hry nezletilému na hracích přístrojích nenaplnuje znaky stávajícího trestného činu

Omezení svobody projevu ve prospěch ochrany mravnosti lze do jisté míry vystopovat i v ustanovení § 202 trestního zákona definující trestný čin výtržnictví. Vzhledem k objektu tohoto trestného činu, kterým je především veřejný klid a pořádek, je vhodnější zařadit toto ustanovení do kapitoly zabývající se problematikou omezení svobody projevu v zájmu zachování veřejného pořádku.

podle § 217 trestního zákona. (...) Jestliže vedle dosavadní obecně formulované skutkové podstaty zákonodárce považoval za potřebné formulovat jako trestné jednání, spočívající v umožnění hry na hracích přístrojích nezletilému, pak zřejmě proto, že dosavadní skutková podstata takové jednání nezahrnovala. Pokud za této situace byl zákon doplněn o postih těch, kteří hru na hracích přístrojích, patně podporování nezletilých v provozování jiných hazardních her trestně postihovat nehodlá.

5. ZÁVĚR

Ani při detailním zkoumání problematiky svobody projevu a jejího trestněprávního omezení nelze vytvořit obecný závěr, do jaké míry je toto omezení společensky žádoucí a nutné. Vždy je však třeba zvážit celkovou situaci, ve které se naše společnost nachází. Tato situace je ovlivněna především politickým prostředím, jeho stabilitou a demokratičností, ústavním uspořádáním a v neposlední řadě také určitou právní tradicí a historickou zkušeností. Poslední jmenovaná může být patrná např. z míry tolerance k propagaci a schvalování nacistického režimu. V tomto případě jsou zákonné právní normy evropských zemí (tedy zemí, které byly touto ideologií v minulosti nejvíce postiženy) daleko přístupnější k potírání projevů směřujících k jakémukoliv projevování sympatií nacistickému režimu než například právní normy ve Spojených státech.

Česká republika je svrchovaným, jednotným a demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Z toho se také odvíjí míra tolerance ke svobodě projevu obsažená v českém trestním právu.

Garance svobody projevu je zakotvena v Listině základních lidských práv a svobod, která má sílu ústavního zákona a která zakotvuje svobodu projevu v čl. 17, dále je svoboda projevu zakotvena v mezinárodních dokumentech, kterými je Česká republika vázána a které jsou součástí českého právního řádu. Těmi jsou Evropská úmluva o ochraně lidských práv (čl. 10), Charta základních práv Evropské Unie (čl. 11), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 19). Ustanovení zakotvující garanci svobody projevu obsahuje také Všeobecná deklarace lidských práv (čl. 19). Ta však není součástí

právního řádu České republiky, protože doposud nebyla ratifikována a tedy ani vyhlášena ve sbírce zákonů ČR.²³¹

Ústavní souladnost omezení svobody projevu obsaženou v trestním zákoně je proto nutno odvodit z těchto dokumentů. Nejvýznamnějším ustanovením zakotvujícím možnost omezení svobody projevu je čl. 17 odst. 4 Listiny. Ten stanoví možnost zákonného omezení svobody projevu v případě, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost a ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Trestní zákon obsahuje mnoho ustanovení stanovujících omezení svobody projevu. Omezení svobody projevu lze vystopovat v ustanoveních §§ 105, 106, 107, 128, 154, 156, 164, 165, 167, 168, 169a, 169b, 174, 175, 175a, 178, 180b, 188a, 198, 198a, 199, 200, 202, 205, 206, 217, 240, 257a, 260, 261, 261a, 276, 288 a 293 trestního zákona.

Abychom ospravedlnili legalitu těchto jednotlivých ustanovení, musíme důvod, pro který omezují svobodu projevu, srovnat s ustanovením čl. 17 odst. 4 Listiny a podřadit pod některý ze zájmů, pro který Listina možnost zákonného omezení svobody projevu připouští. I přesto, že důvod takového omezení sledovaný konkrétním ustanovením trestního zákona je Listinou předvídan, je třeba dále zvážit, zda je takové ustanovení v souladu s čl. 17 odst. 4 Listiny v demokratické společnosti nezbytné.

Také z tohoto důvodu bývá některým ustanovením trestního zákona omezujícím svobodu projevu vytýkána jejich problematická aplikace v praxi, kdy postih podle těchto ustanovení je často zaměřen na okrajové problémy.

Typickým příkladem může být „stíhání skinheadů za různé kultovní nášivky, zatímco skutečné rasové útoky zůstávají

²³¹ K tomu blíže viz kapitola 3.

často nepotrestány.²³² Podle tohoto názoru se trestní postih spojený s nedovoleným výkonem svobody projevu často zaměřuje na abstraktní nebezpečí ohrožení jiných chráněných zájmů.

Z toho plyne, že penalizace výkonu svobody projevu není v některých případech v demokratické společnosti nezbytně nutná. Těmto názorům bylo v několika případech dáno za pravdu Ústavním soudem ČR.²³³

Je třeba si uvědomit, že současný trestní zákon byl původně zákonem sepsaným pro potřeby komunistického režimu. Jeho vznik spadá do počátku 60. let minulého století. Demokratická společnost však klade na právo a jeho funkci jiné nároky než totalitní režim, a tím se stalo, že některá ustanovení trestního zákona se stala nadbytečnými. Tím již nebyla žádoucí jejich další existence v demokratickém právním řádu České republiky. Důsledkem toho bylo zrušeno či změněno několik ustanovení omezujících svobodu projevu v zájmu bezpečnosti státu a částečně i v zájmu veřejné bezpečnosti.²³⁴

Na rušení některých ustanovení trestního zákona však měly vliv mimo změn politických také změny, kterými naše společnost prošla a dále prochází. Vnímání svobody projevu od dob, kdy byla poprvé formulována v roce 1789, se diametrálně změnilo. Svoboda projevu se stala běžnou součástí právních řádů demokratických zemí a také její rozsah prošel vývojem, který jistě zdaleka není u konce. Svoboda projevu a otázka míry jejího omezení bude podle všeho vždy aktuálním problémem.

²³² Herczeg, J.: Meze svobody projevu, Praha 2004, str. 139., autor zřejmě v tomto názoru reaguje na usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 4 Tz 165/99., kterým bylo zastaveno trestní stíhání obviněného mladistvého pro trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 261 trestního zákona, jehož se měl dopustit tím, v se pohyboval po veřejných prostranstvích v bundě zvané bomber, na jejímž levém rukávu měl viditelně umístěnou kruhovou nášivku černé barvy s vyobrazením bílé pěsti a s nápisem "White Power", což je rasistický a neonacistický symbol. Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že toto jednání nedosáhlo takového stupně nebezpečnosti pro společnost, aby šlo o trestný čin, v souladu s tím, že odsouzení obviněného mladistvého za veřejný projev jeho názoru není nezbytný v demokratické společnosti k ochraně zájmů uvedených v těchto ustanoveních.

²³³ K tomu srov. např. nález Ústavního soudu ČR spis. zn. Pl. ÚS 43/1993.

²³⁴ K tomu blíže viz např. kapitola 4.3.3.

Podle mého názoru je omezení svobody projevu tak, jak jej řeší trestní právo České republiky formulací jednotlivých skutkových podstat, vyhovující. Zohledňuje jak zachování svobodné diskuse o věcech veřejných tak zájmy, které mohou být realizací svobody projevu a v rozporu se zájmem společnosti ohroženy a které jako důvod omezení obsahuje Listina v čl. 17 odst. 4.

6. POUŽITÁ LITERATURA

MONOGRAFIE

- Bartoň, M.:** Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, Praha 2002.
- Beierová, B. a kol.:** Kronika Lidstva, Bratislava 1992.
- Filip, J.:** Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Brno, 2001.
- Grygar, J.:** Ochrana Základních práv v Evropské Unii, Praha 2001.
- Herczeg, J.:** Meze svobody projevu, Praha 2004.
- Jelínek, J., Sovák Z.:** Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 18. vydání, Praha, 2002.
- Klíma, K.:** Teorie veřejné moci (vládnutí), Praha 2003.
- Klíma, K.:** Ústavní právo, Praha 1999.
- Novotný, O. - Dolenský, A - Púry, F. - Rizman, S. - Teryngel, J. - Vokoun, R.:** Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část, Praha 1997.
- Ondruš, R.:** Správní řád, nový zákon z důvodovou správou a poznámkami, Linde, Praha 2005.
- Pavliček, V. a kol.:** Ústava a ústavní řád České Republiky, Komentář, II. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Praha 1999.
- Sokol, T.:** Tisk a právo, I. Vydání, Praha 2001.
- Sudre, F.:** Právo lidských práv, Brno, 1997.
- Šámal, P. - Púry, F. - Rizman, S.:** Trestní zákon, Komentář, 4. přepracované vydání 2001, Český Těšín 2001.
- Šámal, P. - Púry, F. - Rizman S.:** Trestní zákon, Komentář - II díl, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, Český Těšín 2004.

ODBORNÉ ČLÁNKY

- Bartoň, M.:** Novela ústavy a mezinárodní právo, Via Iuris 1/2002, Brno 2002.
- Bernegger, S.:** Článek 10 Úmluvy o lidských právech a case-law tvořené Evropským soudem pro lidská práva, Evropské mezinárodní právo 3/1995, Praha 1995.
- Bertelmann, K.:** K otázkám lidských práv a svobod, Právník, Praha 2001.
- Blahož, J.:** Ústavní koncepce a interpretace lidských a občanských práv, srovnávací pohled, Právník, Praha 1998.
- Blažková J, Frydecká L.:** Každý pátý Čech by vrátil totalitu, Mladá Fronta Dnes z 11. listopadu 2004.
- Černjak, J.:** K některým otázkám práva výkladů trestného činu Pomluva, ASPI, Praha 2005.
- Hanák, M.:** Právní záruky svobody projevu, Právní rádce 1/2001, Praha 2001.
- Král, V., Teringel, J.:** K poslední novelizaci trestního práva v roce 1997, § 102 trestního zákona, Trestní právo 2/1998 - příloha, Ostrava 1998.

- Král, V. - Teryngel, J.:** K poslední novelizaci trestního zákona v roce 1997, § 217 odst. 2 trestního zákona, Trestní právo 2/1998 Příloha, Ostrava 1998.
- Lněnička, J.:** Svoboda projevu a trestní řízení, Právní praxe 4/1995.
- Mates, P.:** K trestněprávní ochraně informací, Daňová a hospodářská kartotéka 7/94, Linde Praha, 1994.
- Mates, P.:** Ochrana osobních údajů v českém právu, Daňová a hospodářská kartotéka 10/99, Linde Praha 1999.
- Partyk, P.:** K vztahu tr. činu podle § 188a tr. z. k čl. 17 Listiny, ASPI 2005.
- Payne, J.:** Důvodová zpráva k novele trestního zákona § 198a, §260, §261a, Poslanecká sněmovna Parlamentu, Tisk 599, ASPI 2000.
- Polcar, M.:** Poznámka k trestní odpovědnosti vojáka Armády ČR a příslušníka Policie ČR, Trestní právo 1/1996, Ostrava 1996.
- Repík, B.:** Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Trestní právo 7-8/2002, Praha 2002.
- Rod, J.:** Oznámení trestné činnosti, poškozený v trestním řízení, ASPI, 2005.
- Rod, J.:** Trestné činy proti hospodářské soustavě, některé další skutkové podstaty trestných činů, ASPI, 2005.
- Rubek, J.:** Komentář k trestnímu zákonu. Hospodářské trestné činy. § 128, ASPI, 2005.
- Sládeček, V.:** Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech, Bulletin advokacie 3/1997, Praha 1997.
- Šámal, P.:** K novele trestního zákona III. Zvláštní část trestního zákona, Všehrd, Praha 1994.
- Vantuch, P.:** K výslechu svědka, který se nedostavuje k jednání soudu, Bulletin advokacie 9/1994, Praha 1994.
- Vantuch, P.:** Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci?, Bulletin advokacie 6/1996, Praha 1996.
- Vantuch, P.:** K neúspěšnému návrhu Ministerstva financí na prolomení mlčenlivosti advokáta, Bulletin advokacie 9/2000, Praha 2000.
- Sovák, Z. - Kloubek, M.:** Lékařské tajemství a trestní právo, Trestní právo 2/1997, Ostrava 1997.
- Důvodová zpráva zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.**
- Důvodová zpráva zákona č. 405/2000 Sb., kterým se mění trestní zákon.**
- Důvodová zpráva zákona č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.**

MEZINÁRODNÍ SMLOUVY

Evropská úmluva o ochraně lidských práv.
Charta základních práv Evropské Unie.
Mezinárodní pakt o občanských a politických.
Úmluva o právech dítěte.
Všeobecná deklarace lidských práv.

ROZHODNUTÍ ČESKÝCH SOUDŮ

ÚSTAVNÍ SOUD ČSFR A ČR

Nález Ústavního soudu ČSFR spis. zn. **Pl. ÚS 5/92.**
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **Pl. ÚS 43/93.**
- Svazek 1 nález č. 16 Sb.n.u.ÚS, č. 91/1994 Sb.
Usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. **I. ÚS 21/94.**
- Svazek 1 usnesení č. 35 Sb.n.u.ÚS.
Usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. **I. ÚS 72/95.**
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **Pl. ÚS 1/96.**
- Svazek 6 nález č. 120 Sb.n.u.ÚS, č. 294/1996 Sb.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **III. ÚS 359/96.**
- Svazek 8 nález č. 95 Sb.n.u.ÚS.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **IV. ÚS 98/97.**
- Svazek 8 nález č. 88 Sb.n.u.ÚS.
Usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. **II. ÚS 20/98.**
- Svazek 10 usnesení č. 33 Sb.n.u.ÚS.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **I. ÚS 401/98.**
- Svazek 13 nález č. 3 Sb.n.u.ÚS.
Usnesení Ústavního soudu ČR spis. zn. **II. ÚS 435/01.**
- Svazek 24 usnesení č. 35 Sb.n.u.ÚS.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **IV. ÚS 485/01.**
- Svazek 25 nález č. 26 Sb.n.u.ÚS.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **Pl. ÚS 36/01.**
- Svazek 26 nález č. 80 Sb.n.u.ÚS, č. 403/2002 Sb.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **Pl. ÚS 31/03.**
- Svazek 32 nález č. 16 Sb.n.u.ÚS.
Nález Ústavního soudu ČR spis. zn. **I. ÚS 367/03.**
- Svazek 33 usnesení č. 23 Sb.n.u.ÚS.

NEJVYŠŠÍ SOUD ČSR

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Kr I 122/20 - Rt 196.**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Kr I 155/23**
- Rt 1197.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 94/24 - R 325.**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 507/24-4 - R 368.**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 73/25 - R 240.**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 330/25 - Rt 2093.**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 399/25 - Rt 2206.**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 512/25 - Rt 2186.**

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 526/26** - Rt 2634.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 663/26** - Rt 2749.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 211/27** - Rt 2877.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 695/28** - Rt 3401.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 705/28** - Rt 3661.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 727/28** - Rt 3442.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 133/29** - Rt 3505.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 295/29** - Rt 3518.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 299/29** - Rt 3676.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm II 302/31** - Rt 4687.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 64/32** - Rt 4818.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 288/32** - Rt 4861.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Zm I 235/34** - Rt 5173.

NEJVYŠŠÍ SOUDY ČSSR, ČSR A SSR

Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. **7 Tz 10/68** - Rt. 46/68.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. **5 Tz 71/68** - Rt. 25/69.
Rozsudek Nejvyššího soudu SSR spis. zn. **8 Tz 31/69** - Rt. 39/70.
Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **Tpj 74/70** - Rt. 63/71.
Usnesení Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **11 To 34/76** - Rt. 28/78.
Rozsudek Nejvyššího soudu SSR spis. zn. **5 Tz 73/80** - Rt. 49/81.
Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR č.j. **3 Tz 5/81** - Rt. 8/81.
Uznesení Nejvyššího soudu SSR spis. zn. **6 Tz 34/82** - Rt. 49/83.
Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. **11 Tz 29/85** - Rt. 40/86.
Usnesení Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. **11 To 49/86** - Rt. 10/87.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. **6 Tz 15/87** - Rt. 20/88.
Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. **6 Tz 37/89** - Rt. 44/90.

NEJVYŠŠÍ SOUDY ČSFR A ČR

Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR spis. zn. **Tzv 28/90** - Rt 63/91.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **1 Tzn 11/96**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **2 Tzn 102/97** - Rt. 1/2000.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **6 Tz 107/98**.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **4 Tz 165/99**.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **7 Tz 222/99**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **4 Tz 87/2001**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **5 Tz 89/2001**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **5 Tdo 337/2002**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **5 Tdo 388/2002**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **3 Tdo 651/2002**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **5 Tdo 873/2002**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **5 Tdo 983/2002**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **7 Tdo 989/2002**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **11 Tdo 161/2003**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **6 Tdo 464/2003**.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR spis. zn. **7 Tdo 235/2004**.

ROZHODNUTÍ OSTATNÍCH SOUDŮ

- Usnesení Vyššího vojenského soudu spis. zn. **To 18/62** - Rt. 9/63.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze spis. zn. **1 To 55/93**.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze spis. zn. **8 To 5/94**.
Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové spis. zn. **9 To 284/95**.
- Rt. 34/98.
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích
spis. zn. **3 To 697/95**.
Rozsudek Okresního soudu v Pardubicích spis. zn. **2 T 54/97**
- Jt. 1/98.
Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. **8 To 396/97** - Jt. 39/98.
Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. **8 To 743/97** - Jt. 4/99.
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích
spis. zn. **3 To 921/97** - Jt. 50/98.
Rozsudek Okresního soudu v Pardubicích spis. zn. **2 T 54/97**
- Jt. 1/98.
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci spis. zn. **4 To 85/98**
- Jt. 18/2000.
Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. **9 To 136/98** - Rt. 65/99.
Rozsudek Krajského soudu v Brně spis. zn. **30 Ca 246/2000**
- SJS 730/2000.
Rozsudek Krajského soudu v Plzni spis. zn. **9 To 21/2003** - Rt. 65/99.

PRÁVNÍ PŘEDPISY ČR

- Ústavní zákon č. **1/1993 Sb.**, Ústava České republiky.
Ústavní zákon č. **2/1993 Sb.**, o vyhlášení Listiny základních lidských
práv a svobod jak součásti ústavního pořádku České republiky.
Ústavní zákon č. **110/1998 Sb.**, o bezpečnosti České republiky.
Ústavní zákon č. **395/2001 Sb.**, kterým se mění ústavní zákon České
národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky, ve znění
pozdějších předpisů.
Zákon č. **140/1961 Sb.**, trestní zákon.
Zákon č. **141/1961 Sb.**, o trestním řízení soudním .
Zákon č. **20/1966 Sb.**, o péči o zdraví lidu.
Zákon č. **200/1990 Sb.**, o přestupcích.
Zákon č. **283/1991 Sb.**, o Policii České republiky.
Zákon č. **148/1998 Sb.**, o ochraně utajovaných skutečností a změně
některých předpisů.
Zákon č. **210/1999 Sb.**, kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o
advokacii, a zákon č 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění
pozdějších předpisů.
Zákon č. **29/2000 Sb.**, o poštovních službách.
Zákon č. **123/2000 Sb.**, o zdravotnických prostředcích a o změně
některých souvisejících zákonů.
Zákon č. **405/2000 Sb.**, kterým se mění trestní zákon.
Zákon č. **3/2002 Sb.**, o církvích a náboženských společnostech.

Zákon č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.

Vyhláška vlády ČSSR č. 150/1958 Sb., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících.

Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí ČSSR č. 16/1974 Sb., o Úmluvě o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví.

Vyhláška ministra zahraničí číslo 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7.12.1976 sp. zn. 1/1976/17/30, ve věci **Handyside vs. Spojené království**.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22.5.1990, sp. zn. 15/1989/175/231 ve věci **Autronic AG vs. Švýcarsko**.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 11. 1991 ve věci **Observer a Guardian Newspapers Ltd. vs. Spojené království**.